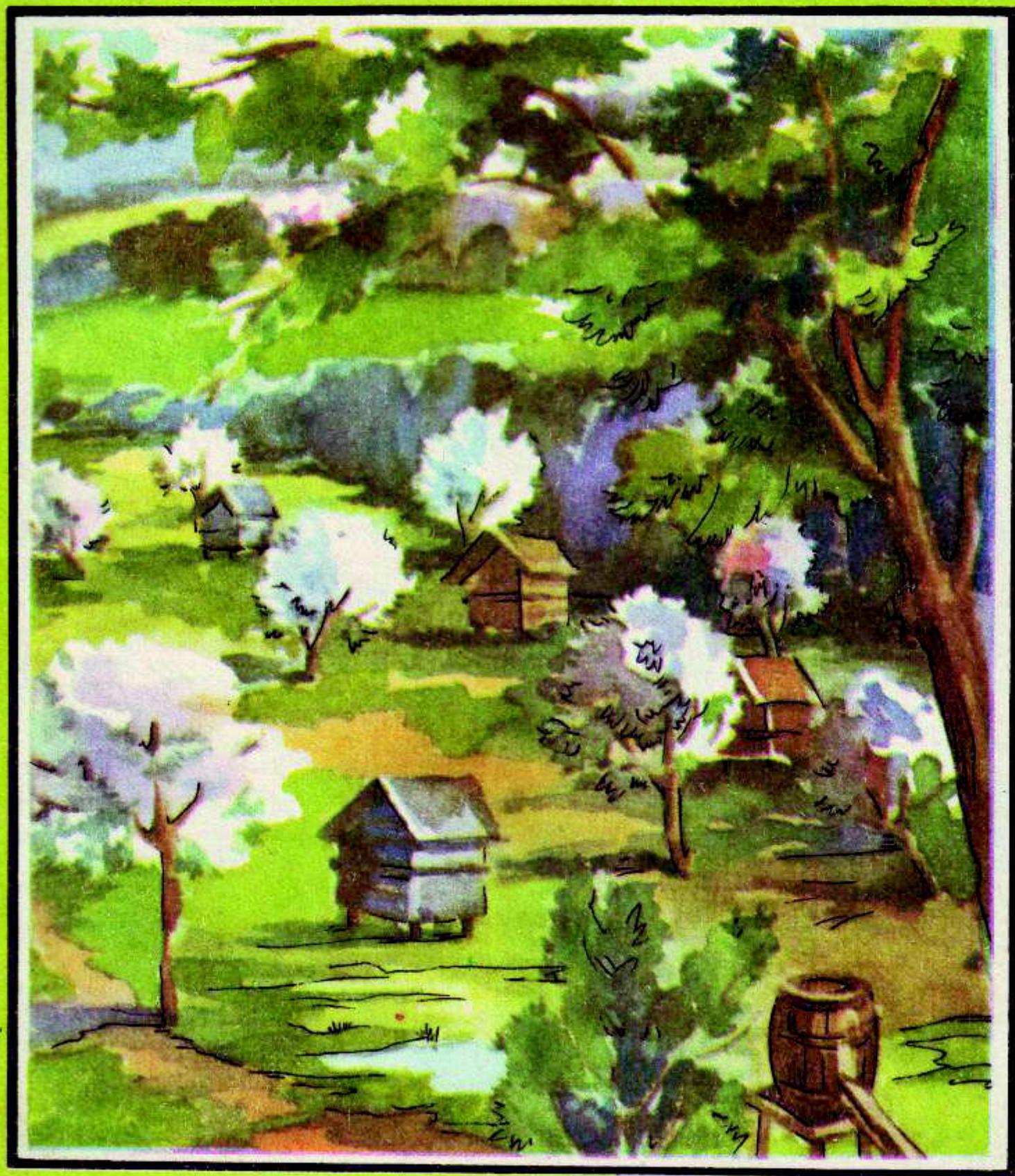

ISSN 0869—2378

Український народний

5'92

Повернулося давніше свято.
І вдячність в серцях розквіта.
Слався, вкраїнська Мати,
Ненечко золота.

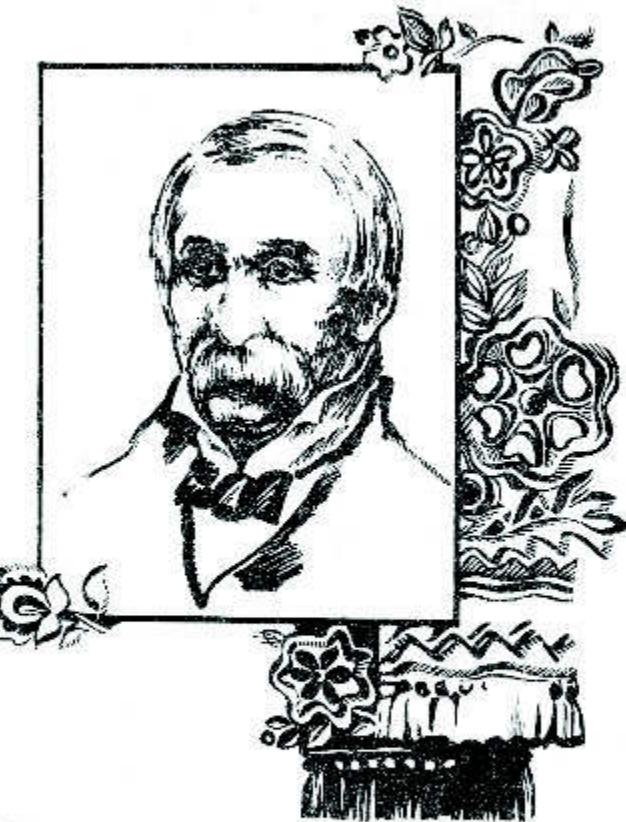
Пасічниця Галина Василівна Терчущак з села Одноробівка Золочівського району Харківської області.

Український пасічник

5'92

ЗАСНОВАНИЙ У ТЕРНО-
ПОЛІ В 1914 р.
ВІДРОДЖЕНИЙ У ЛЬВОВІ
В 1991 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий
галузевий орган Української Спілки Пасічників і Українського
науково-дослідного і технологічного Інституту бджільництва
імені П. І. Прокоповича Української Аграрної Академії Наук.

П. І. Прокопович
1775—1850

ІСНУВАЛИ, ІСНУЄМО, МАЄМО ІСНУВАТИ

Оптимізм, як на нинішні часи, дорівнює чи не багатьом з найдефіцитніших речей. А в період бартерних зносин він, мабуть, взагалі не має собі рівних. Бо на що можна обміняти душевну і духовну врівноваженість, твердість духа і впевненість у його правоті та життєздатності. Не претендуємо і не претендували собі ніколи на якусь виключність, були і залишаємося готовими нести тяжкий хрест на Голгофу визнання. Бо маємо під цей хрест немало дужих пасічницьких пліч, маємо віру в те, що скромне наше видання стане ядром, навколо якого згрупуються люди, залюблені у свою благородну, наголошую ще раз — благородну, справу.

Випуск цього числа журналу «Український пасічник» змушує редакційну колегію, весь колектив самокритично оглянутися на пройдений шлях, знайти слова найвищої вдячності для тих, хто вірив і вірить в доцільність нашого існування, хто підтримував і підтримує нас матеріально і морально, хто надіслав на нашу адресу ширі слова вдячності, не лукавив, критикуючи і хвалячи. Щиро дякуємо і тим, хто судив нас, може, надто категорично, але справедливо. Не з метою жбурнути жменею отрути, зіштовхнути, не дати зіп'ятися на ноги, а з метою допомогти осягнути наші власні помилки і недоліки, позбутися певної ейфорії і стати на стезю діловитості та практичної користі.

«Я дуже радий, що нарешті на Україні-матінці почав виходити журнал «Український пасічник».

В. В. Топчій, Кіровоградська обл.

«Нарешті ми діждалися свого рідного і цікавого журналу «УП».

С. М. Наконечний, Івано-Франківська обл.

«Читаючи ваш журнал, ми почерпнули немало корисного для себе...»

В. Іванніков, І. Мазур Вінницька обл.

«Журнал «Український пасічник» читаю с більшою пользою для себе и більшим интересом».

В. В. Нагорний, м. Київ.

«Прочитав усі 7 номерів «Українського пасічника» (1—7 за 1991 р.) Спасибі редакції, спасибі дописувачам. Цікаво, змістовно, багато порушено проблем».

Д. Приходько, Сумська обл.

«Переконаний, що Ваш журнал має хороше майбутнє».

В. Опилат, м. Київ.

«Похвально, що редакція повертається лицем до аматорів...»

О. Кононенко, м. Київ.

Приємно і радісно читати такі листи. На жаль, є й інші. Наприклад, один товариш з Чернівців назвав журнал «мурзилка», «грязний националистический листок» і тому подібне. Що ж, зло є зло. Тому і сичить.

Добродій В. О. Крупін з Черкащини теж висловив на нашу адресу критичні зауваження. Але ж зробив це від широго серця і ми з вдячністю врахуємо їх у подальшій роботі.

За рік, що минув, ми одержали з України понад 600 листів. Тішить те, що з кожним числом часопису розширювалася географія його прихильників. Якщо у перших номерах нашими авторами переважно були пасічники із західного регіону України, то в подальших ми вже представили Київщину, Полтавщину, Черкащину, Одещину, Харківщину, Кіровоградщину, Луганщину, Закарпаття.

Не хотілося б, але мусимо бодай декількома штрихами нагадати, як відроджувався часопис, через які бар'єри довелося переступити, яких прекрасних і не вельми таких людей довелося спізнати. За справу відродження журналу бралися люди не дуже багаті досвідом у справі видавничій, не журналісти і, навіть, не гуманітарії. Не легко формувався і сам колектив редакції, який, вважаємо, стоїть ще на перших щаблях свого сходження. Але вже з першого дня роботи над відродженням журналу ми поставили собі за мету, що робитися він повинен душою, розумом, досвідом і серцем усіх пасічників України при мінімальній кількості штатних працівників.

В усіх номерах нашого журналу ми публікували списки людей і товариств, які офірували кошти на його видання. Розуміємо, що від цього надто пахне формалізмом. Бо скільки щиріх, правдивих і найвищих слів вдячності варти є кожен.

Кажемо щире спасибі розповсюджувачам журналу М. Суботі з Харківської, О. Сенчуку з Полтавської, Я. Бучку, І. Андрійчуку,

Ф. Подобаному з Івано-Франківської, І. Шподарунку, Б. Бочелюку, Я. Дудару з Тернопільської областей. Дякуємо за підтримку бджолооб'єднанням і товариствам Черкаської, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Львівської, Київської, Рівненської областей, Львівському управлінню сільського господарства і продовольства (начальник П. Сегін), директорам Жидачівського картонно-паперового комбінату та Львівської фабрики «Атлас» М. Титикалу і Б. Федоришину.

Цілком здаю собі справу в тім, що навіть у цій кореспонденції не зможу назвати всіх, хто заслужив найвищої подяки і шани. Нехай кожен, хто бодай найменше причетний до того, що наш журнал існує, що всіма силами шарпається з ікластої пащеки ринкових зносин і не дає себе проковтнути, прийме від нас не просто вдячність, а низький уклін. Віримо, що й кожен, кому наш журнал до душі, хто зацікавлений в його існуванні, хто має і хоче чимось поділитись, в чомусь порадитися, той зрозуміє, що треба зробити, аби ми мали, таки мали, свій журнал.

Ось лише найголовніші наші видатки на один примірник.

1. Вартість паперу — 1 крб. 66 коп.
2. Поліграфічні витрати — 1,5 крб.
3. Поштові послуги — понад 1 крб.

Крім того, витрати ідуть на заробітну плату, оренду приміщення, гонорар, оподаткування від заробітної плати, податок на добавлену вартість і інші. За попередніми підрахунками мінімальна вартість одного примірника журналу мала би становити 15 карбованців.

Так, нам нелегко. Але «Український пасічник» існував, він існує, він мусить існувати. Нашою з вами ширістю, нашою з вами совістю, нашою з вами щедрістю, нашою з вами впертістю.

М. ОСТАШЕВСЬКИЙ, головний редактор «УП»

Делегати другого з'їзду пасічників України від Тернопільської області М. Юнь, М. Злепко, О. Мандзюк, Б. Рудка, І. Шподарунок.

Фото Я. Гулкевича

ВИВЕДЕННЯ БДЖОЛИНИХ МАТОК

Продуктивність бджолиної родини в значній мірі залежить від якості матки, тобто від її здатності в період розвитку родин відкладати велику кількість яєць. В родинах з високопродуктивними матками на період медозбору нагромаджується велика кількість льотних бджіл, значна кількість запечатаного розплоду, небагато відкритого розплоду. Це дає можливість основній масі бджіл займатися прінесенням та переробкою нектару. Високою продуктивністю, як правило, відзначаються молоді матки віком 1—2 роки. Щороку на пасіці необхідно замінювати не менше 50 відсотків маток у бджолиних родинах.

Маток можна виводити природним та штучним способом. Робочі бджоли вирощують в родині маток при втраті матки, підготовці до роїння та при «тихій» зміні старої матки. Через те, що природне виведення маток має випадковий характер і непередбачене по можливості кількості одержання маток, застосовують їх штучне виведення.

Якість штучно виведених маток у значній мірі залежить від умов їх одержання. Щоб одержати хороших маток, виводити їх треба від сильних високопродуктивних родин, у теплі дні, коли в природі є хоч би незначний медозбір і бджоли приносять у вулик нектар і значну кількість пилку. На якість маток впливає вік личинок, взятих для одержання маток, якість корму, виховна здатність сім'ї, її сила, запаси меду перги в гнізді сім'ї-виховательки та інше.

Вік личинок та якість маток. Для одержання високоякісних маток на виховання необхідно брати личинок віком не більше 24 годин, а ще краще 6—12 годин. Але не завжди молодий вік личинок гарантує одержання маток високої якості, що підтверджується дослідами, проведеними на Закарпатті.

Личинок віком 12—18 годин переносили в штучні воскові мисочки на молочко, взяте

з маточників, де були личинки такого ж віку. В іншому випадку таких личинок переносили на молочко, взяте з маточників, де були личинки 3-денної віку. В обох варіантах досліду перед виходом маток всі дрібні та неправильної форми маточники знищили. Маток, які вийшли з маточників, зважили і в них визначили кількість яйцевих трубочок. При цьому виявилось, що в першому варіанті досліду (личинок переносили на молочко, яке відповідало їх віку) тяжких маток (не менше 185 мг) було більше 80 %. Тяжкі матки мали більшу кількість яйцевих трубочок (таблиця). В другому варіанті досліду личинок переносили на молочко, яке не відповідало їх віку і тяжких маток було одержано в два рази менше. Крім того, майже половина тяжких маток мала незначну кількість яйцевих трубочок. Значить, в даному випадку вага маток не могла бути показником їх якості. Тому для одержання максимальної кількості високоякісних маток необхідно не тільки використовувати личинок віком менше 24 годин, але і переносити їх на молочко, взяте з маточників, де були личинки такого ж віку.

Вплив медозбору на якість маток. Щоб отримати якісних маток, їх необхідно виводити в хорошу погоду, при появі несильного, але стійкого медозбору. Найчастіше маток виводять в другій половині весни і в першій половині літа, коли встановиться тепла погода і зацвітуть медоносні рослини. При відсутності медозбору бджоли закладають незначну кількість маточників. У період сильного медозбору якість маток погіршується.

Відсутність медозбору і пилку в природі приводить до недостатньої годівлі маточних личинок і зниження якості маток.

Матки, виховані на початку головного медозбору, мають в середньому вагу на 20 мг більшу, порівняно з матками, вихованими відразу після його закінчення.

Якість маток буде невисока, якщо їх виводять в період засухи, в затяжну дощову

погоду, при різких похолоданнях. Осінній вивід маток можливий в районах з теплим кліматом і при наявності пізнього медо-збору та збереженні на пасіці достатньої кількості трутнів.

Ранньою весною можна виводити маток у період цвітіння різних видів верб, медунки, кульбаби, якщо в цей час стойть достатньо тепла погода. Але в цьому випадку ранньовесняний вивід маток залежить в першу чергу від появи в сім'ях трутневого розплоду.

Найкращим періодом для виведення маток вважається час проявлення в даній місцевості ройового стану у бджіл.

Вплив стану родин-виховательок на якість маток. Від бджолиної родини, в яку дані личинки на маточне виховання, в значній мірі залежить якість майбутніх маток. Родина-вихователька повинна бути сильною, добре забезпеченю вуглеводними та білковими кормами. В родині обов'язково має бути розплід і значна кількість молодих бджіл-годувальниць. Хорошою вихователькою може бути сильний (не менше 2 кг) рій, посаджений на дуже стиснуте гніздо. Матка має бути відібрана.

Зовсім не придатні для використання в якості виховательок бджолині родини, які тривалий час були без матки. Навіть якщо вони мають значну силу, то в них дуже мала кількість молодих бджіл-годувальниць. Личинок на маточне виховання така родина приймає погано, а виховані в ній матки, як правило, бувають низької якості.

Недостатнє скорочення та утеплення гнізд негативно впливає на якість майбутніх маток. До різких коливань температури в гнізді призводить відсутність розплоду, що уповільнює строки виходу маток, знижує їх якість, приводить до появи недорозвинутих маток.

Способи штучного виведення маток. Існує два принципових способи виведення бджолиних маток: з перенесенням личинок у штучні воскові мисочки і без перенесення личинок, але є багато модифікацій цих способів, особливо без перенесення личинок.

Способи виведення маток без перенесення личинок описані в багатьох посібниках по бджільництву, тому на них зупиняється ми не будемо. Досконаліше познайомимося з виведенням маток шляхом перенесення личинок. При цьому способі необхідно мати, крім прищеплювальних рамок, шаблон для виготовлення воскових мисочок та шпатель для перенесення личинок.

Для виготовлення воскових мисочок береться віск вищої якості, який розплавляють в посудині з водою, об'ємом 0,3—0,5 л. Віск має бути не киплячий, без піни. Мисочки виготовляються шаблоном, зробленим з твердого дерева (яблуна, груша, черешня, бук, граб і ін.) діаметром 8—9 мм і довжиною 100—120 мм (можна одночасно використовувати по кілька шаблонів). Робочий кінець (або обидва кінці) має бути заокруглений і відшліфований. Кінець шаблона спочатку занурюють в холодну воду, потім у віск. Перший раз на глибину 6—7 мм, другий — наполовину цієї глибини, а втретє — лише денце, потім знову занурюють у воду і рукою знімають мисочку з шаблона. Воскові мисочки воском прикріплюються до клинчиків з одношарової фанери, попередньо наклеєних воском на планки прищеплюваної рамки. Для одержання 100 плідних бджолиних маток необхідно виготовити 1000 воскових мисочок і стільки ж клинчиків у формі ромба з довжиною більшої діагоналі 30 мм. Можна користуватись мисочками, виготовленими з пластичних мас, але перед використанням їх треба покрити тонким шаром воску.

Прищеплення личинок проводять при хорошому освітленні і температурі біля +25°C та достатній вологості повітря (65—70%). Необхідно пам'ятати, що на личинок більш згубно діє недостатня вологість повітря. Безпосередньо перед прищепленням личинок у мисочки переносять по краплі розчину меду або маточного молочка, взятого з маточників з молодими личинками. Личинок переносять спеціальним інструментом — шпателем, виготовленим з нержавіючої сталі або алюмінієвого дроту діаметром 1—1,2 мм. Робочий кінчик шпателя сплюснутий у вигляді ложечки довжиною 1,0—1,2 мм і шириною 0,7—0,8 мм, зігнутої під кутом біля 40°. Кінець ложечки має бути відшліфований, заокруглений. Стержень шпателя на протилежному кінці має бути зігнутий так, щоб тінь від пальців руки не падала на комірку, з якої береться личинка. При перенесенні личинки ложечку шпателя акуратно вводять під спинку личинки в товщу молочка і разом з частиною молочка переносять у воскову мисочку і кладуть на її денце, обережно виймаючи з-під личинки шпатель. Личинку в мисочку треба класти тим боком, яким вона лежала до низу в своїй комірці. Не пізніше як через 1—2 доби після передачі личинок на виховання необхідно перевірити скільки їх прийнято. Мисочки, в яких личинки не прийняті, значно коротші.

Формування родин-виховательок. Забезпечивши появу на пасіці значної кількості (5—10 тисяч комірок) запечатаного трутневого розплоду, пасічник може приступати до підготовки родин-виховательок. Для одержання високоякісних маток вихователька повинна займати 10—12 стандартних гніздових рамок або 2 корпуси багатокорпусного вулика, переповнених бджолами, мати велику кількість молодих бджіл і достатні кормові запаси (7—10 кг меду, 1—2 рамки перги).

Існує два основних способи підготовки виховательок: з повним осиротінням і без осиротіння. При першому способі від родини відбирається матка і весь відкритий розплод, тобто вихователька позбавлена можливості вивести собі матку шляхом закладання свищових маточників. Але родина повинна постійно мати 4—5 рамок запечатаного розплоду з двох причин. По-перше, в гнізді виховательки без розплоду різко коливається температура (від 24 до 35° С) в залежності від коливань температури навколошнього середовища. Наявність розплоду сприяє підтримуванню бджолами стабільної температури, що сприяє вирощуванню більш повноцінних маток. По-друге, в виховательці постійно має бути багато молодих бджіл-годувальниць.

При цьому способі підготовки виховательки практично тяжко підібрати стільники, в яких був би лише печатний розплод. Тому в майбутній виховательці за 9 днів (стадія відкритого розплоду) до її використання матку ізолюють роздільною решіткою на 3—4 рамках гнізда або вміщують в 1—3-рамковий ізолятор (в однорамковому ізоляторі через кожні 3 дні замінюють рамку). Через 9 днів матку і стільники, де вона відкладала яйця, забирають, лишивши в гнізді лише запечатаний розплод. Гніздо сильно скрочують, в центрі розташовують рамки з печатним розплодом, залишаючи місце (місця) для прищеплюваної рамки, яку ставлять через 12—13 годин після відбору матки.

Другий спосіб підготовки виховательки полягає в тому, що в них виводять маток при наявності відкритого розплоду. З родини відбирають матку, гніздо сильно скрочують (відбираючи без бджіл четверту частину рамок) і залишають рамки з розплодом різного віку. Личинок на маточне виховання краще приймають родини, які знаходяться в передройовому стані, тобто на стільниках бджоли заклали ройові мисочки, але яйця маткою в них ще не покладені. Через 5—6 годин після відбору матки в центрі гнізда в заходелі підго-

товлене місце ставлять рамку з личинками. Цього часу вистачає, щоб бджоли відчули відсутність матки, але не встигли закласти свищові маточники.

Розглянуті вище способи підготовки родин-виховательок мають свої переваги і недоліки, тому користуватись ними треба в залежності від конкретних умов.

Підготовка виховательки з повним осиротінням більш трудомістка, родина не може виховати більше трьох груп маток, після чого виховательці необхідно повернути матку. Цей спосіб зручний тим, що будь яка порода бджіл добре приймає личинок на виховання.

Переваги другого способу порівняно з першим полягають в тому, що підготовка виховательки значно спрощується, наявність розплоду різного віку дає можливість отримати маток кращої якості, а родину, підсилюючи через кожні 5 днів (перше підсилення роблять через 10 днів після відбору матки) розплодом різного віку, можна використовувати протягом тривалого часу (2—3 місяці). Недоліком цього способу є те, що не для всіх порід бджіл він забезпечує хороші результати. Оптимальну кількість маточників, при наявності відкритого розплоду у виховательці, можна отримати в родинах карпатських та гірських кавказьких бджіл. Середньоросійські бджоли (Г. П. Таранов), а також українські, поліські при наявності відкритого розплоду приймають значно меншу кількість маточників.

Маток можна виводити при наявності в родині-виховательці не тільки відкритого розплоду, а й плідної матки. Для цього в родині необхідно створити такі умови, які практично приводять її в ройовий стан. З цією метою родину сильно скрочують і підсилюють молодими бджолами. Матку на кількох рамках відділяють перегородкою, в якій роблять отвір (5×15 см), що закривається роздільною решіткою. У відділення з маткою через кожні 5 днів ставлять печатний розплод, а в гніздо, де виховуються маточні личинки — молодий відкритий розплод, який утримує біля себе велику кількість молодих бджіл-годувальниць.

При будь-якому способі підготовки родини-виховательки в центрі гнізда між розплодом (бажано різного віку) за 5—6 годин до постановки прищеплювальних рамок з личинками готують місце для цих рамок. Ширина місця повинна бути такою, щоб туди можна було вільно поставити прищеплювальну рамку. Небажано ставити поряд дві рамки з личинками для маточного виховання, між ними має бути стільник з розплодом.

Догляд за виховательками. При відсутності або дуже слабкому медозборі виховательок необхідно підгодовувати за 5—7 днів до передачі личинок на маточне виховання і продовжувати годувати до запечатування маточників. Підгодівлю проводять цукровим сиропом (1:1) по 0,5 л, але краще давати медові рамки або медово-пергову суміш. Повторно прищеплені личинки в родину дають через 5 днів, тобто після запечатування маточників по-переднього щеплення. Одночасно родини перевіряють на наявність свищових маточників, струшуючи бджіл з стільників. Виявлені свищові маточники знищують. Прищеплювальну рамку з запечатаними маточниками переставляють ближче до краю гнізда, але не виходячи за крайню рамку з розплодом, а нову рамку з личинками ставлять знову в центрі гнізда. Ще через п'ять днів відбирають рамку першого щеплення (зрілі маточники використовують за призначенням або поміщають в кліточки Титова для виходу маток і їх подальшого використання), на її місце

переставляють рамку другого щеплення, а в центр дають третю групу прищеплених личинок, попередньо підсиливши виховательку запечатаним і відкритим (у випадку підготовки виховательки без осиротіння) розплодом, а при потребі і молодими бджолами.

Щоб скоротити п'ятиденний інтервал в одержанні зрілих маточників необхідно мати другу виховательку (чи групу їх), прищеплення личинок в якій виконується в середині кожного п'ятиденного інтервалу першої виховательки (чи групи їх). Щоб виховательки могли працювати протягом тривалого часу і давали високоякісних маток, в них необхідно підтримувати такий стан, який був при їх формуванні. У виховательці повинно виховуватись одночасно не більше 25 маточних личинок одного віку.

В. ПИЛИПЕНКО,
гол. зоотехнік
Мукачівського плембджколорадгоспу
Г. МОСКАЛЮК,
зоотехнік дослідного сектора.

Якість маток, вихованіх у різних умовах

Умови виведення маток	Одержано неплідних маток	Вага маток, мг.		Кількість яйцевих трубочок в одному яєчнику	
		Середня	Коливання	Середня	Коливання
З порушенням умов годівлі маточних личинок	69	181	155—207	139	112—160
Без порушення умов годівлі маточних личинок	61	202	175—229	166	138—189

* * * *

Сім'ї бджіл завжди будуть господарсько цінними, якщо маток замінювати не пізніше як через дві зимівлі, але лише після закінчення періоду росту й підготовки їх до головного медозбору.

* * * *

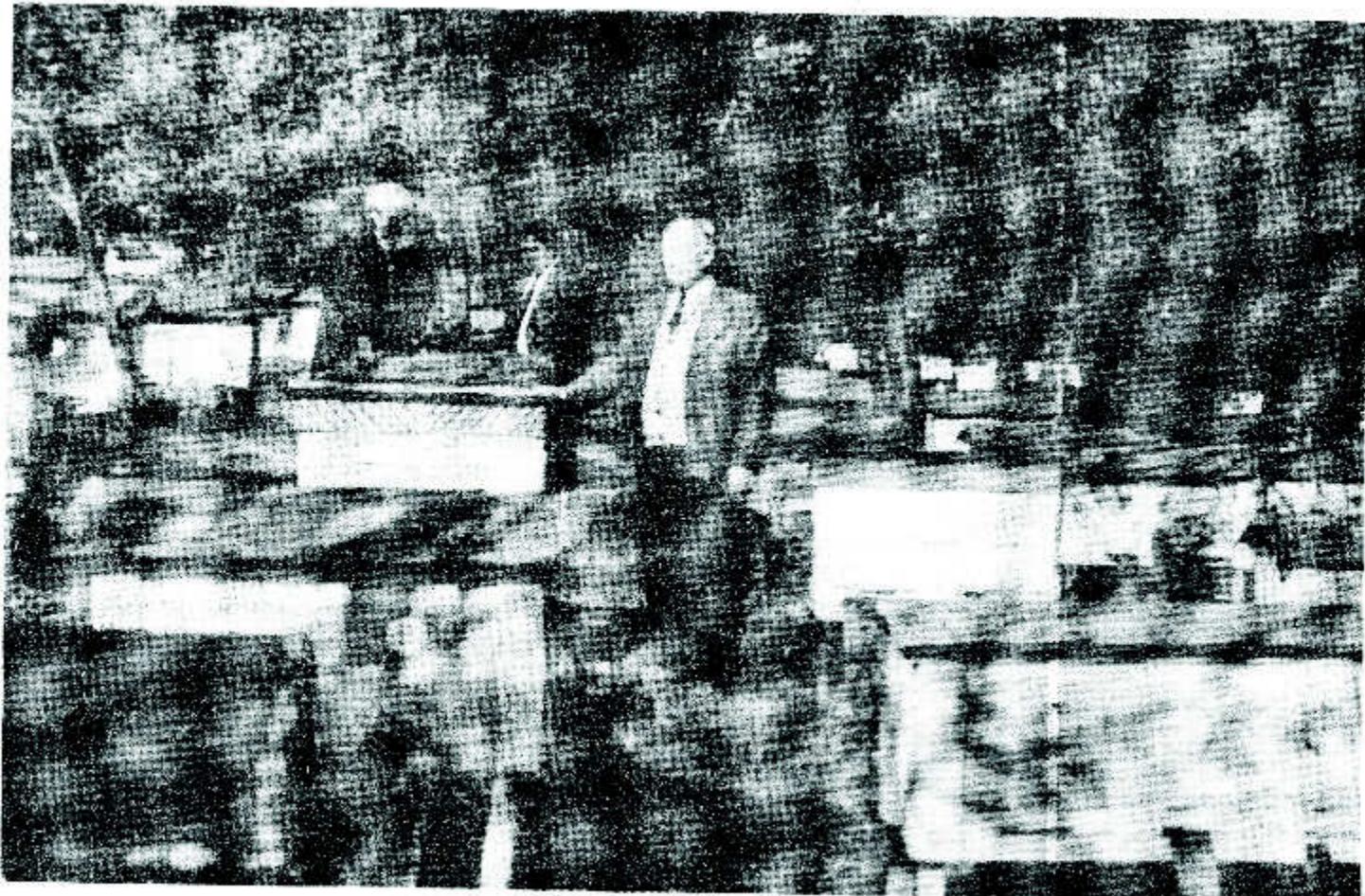
Одна і та ж сім'я в одному випадку може прийняти матку охоче, у другому зустріти вороже. Знати, в якому фізіологічному стані знаходиться сім'я, і вміло створювати у ній потрібний, сприятливий для приймання матки,— одна з найважливіших ланок раціонального бджільництва.

* * * *

Нормальна робота сім'ї на зборі меду зберігається тільки в тому разі, коли під час медозбору у неї будуть плідна матка й розплід різного віку.

* * * *

Матка — серце сім'ї, її найважливіший орган. І чим вона міцніша фізично й плодючіша, тим швидше росте сім'я. Матка з добрими спадковими задатками, спарувавшись з племінними трутнями, дасть високопродуктивне потомство. Сила сім'ї зумовлюється також і молодістю матки.

Бджолорозплідник Материнська пасіка в селі Золотий Потік Бучацького району на Тернопільщині.

Фото В. Болкота та Я. Гулкевича.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПЛЕМІННИХ ЯКОСТЕЙ НА ЛУГАНСЬКОМУ БДЖОЛОЗПЛІДНИКУ

Луганський обласний бджолорозплідник з 1976 року спеціалізується на розведенні відселекціонованих ліній карпатських бджіл, які виділяються миролюбністю, стрімким весняним розвитком, ефективним використанням сильних медозбрів і хорошою зимостійкістю, бо вони значно менше вражаються нозематозом, ніж сірі гірські кавказькі бджоли.

На п'яти пасіках розплідника налічується 500 бджолородин, які розташовані на двох точках в зеленій зоні міста Луганська. В радіусі продуктивного льоту бджіл в основному зустрічаються абрикос, акація біла і жовта, тополя, клен татарський, береза, дуб, горобина та інші дерева, багато садів і трав'янистих рослин. З ранньої весни і до половини літа вони забезпечують непоганий підтримуючий медозбір. Частину деяких пасік підвозять до медодайів полів, сінокосів і пасовиськ. Однак медозбір часто буває нестабільним через заморозки, засухи і суховії.

Розплідник є ведучим репродукто-

ром карпатських бджоломаток у східній зоні України. За останні п'ятнадцять років на ньому виведено і реалізовано понад 100 тисяч маток. Вони користуються необмеженим попитом як у своїй області, так і в сусідніх. Певно, в деякій мірі цим і визначається збільшення виробництва меду в області пасіками господарств усіх категорій. Так, надбавка меду на громадських пасіках в середньому складає 5 кілограмів, або 50 процентів.

З метою чистопородного розведення бджіл на розплідник щороку завозять 200—300 маток з Мукачівського плембджолорадгоспу, що знаходиться в Закарпатті. Таким чином регулярно змінюються матки майже у половини родин. Проте це ще не давало можливості віднести розплідник в цілому до чистопородних. На наш погляд причина в тому, що розплідник розміщений в оточенні пасік, на яких в більшості розводяться безсистемні помісі, бо до цього часу пасічники-люблителі завозять італійські і кавказькі бджоломатки і бджолопакети. В цьому переконуємося при відвідуванні любительських і громадських пасік. В їх родинах зустрічаються у різному процентному відношенні бджоли з

жовтим забарвленням одного, двох, трьох, або й усіх тергітів черевця, що не характерно бджолам ні карпатської, ні української степової порід. Це результат погоні деяких пасічників за сьогоднішньою вигодою без усвідомлення того, що вони наносять великий збиток, бо сприяють зникненню бджіл, які віками формувались і розводились на Україні. Дійсно, помісі першого покоління від схрещування більшості порід бджіл проявляють ряд позитивних господарсько-корисних ознак, в тім числі і підвищено медову продуктивність, що є ефектом явища гетерозису. Проте цей ефект у наступних поколіннях поступово знижується і помісі починають поступатись навіть батьківським формам.

Окрім того, на розпліднику, як і на більшості наших бджолорозплідницьких господарств, не приділяється увага створенню насиченого трутневого фону. В той же час відомо (В. А. Губін, Ю. А. Черевко, 1988), якщо створив постійну трутневу насиченість бажаної породи, можна впливати на становлення цієї породи не тільки на своїй пасіці, а й поглинуть кров інших порід на сусідніх пасіках. Створення насиченого трутневого фону також дає й інші можливості, а саме: при вароатозній ситуації покращити якість самих трутнів; забезпечити повноцінне спарювання маток, слабість якого приводить до масової самозаміни молодих плідних маток; зменшити втрати маток при спарюванні, бо вони будуть здійснювати меншу кількість шлюбних вильотів, при цьому в них не буде потреби літати на значну віддалу.

Враховуючи значний вплив розплідника на пасіки області, та й регіону, керівництвом виробничого об'єднання «Луганськбджолопром», якому належить бджолорозплідник, було вирішено вивчити ступінь чистопородності пасік і, виходячи з одержаних результатів, розробити схему покращення і підтримання їх чистопородності. Останнє здійснити шляхом виділення на розпліднику родин з характерними ознаками чистопородних карпатських бджіл і шляхом завезення їх елітного матеріалу.

Роботи по вивченню і удосконаленню племінних якостей бджіл розплідника проводилися в 1989—1991 роках співробітниками дослідницького сектора Мукачівського плембджолорадгоспу і відділу селекції репродукції карпатських бджіл УкрНДТ Інституту бджільництва.

У березні першого року досліджені були відіbrane проби бджіл від усіх родин розплідника. Від 433 родин, у яких зустрічались бджоли з жовтизною в забарвленні

тергітів або печатка меду була «мокра» чи змішана, відбирались проби по 5 бджіл, а від 33 родин з виключно сірими бджолами і «сухою» печаткою меду — по 20 бджіл. У бджіл усіх проб вивчались екстер'єрні ознаки — кубітальний індекс і дискоїдальні зміщення. По них можна чітко визначити породу бджіл і ступінь її чистоти. Всього екстер'єрні ознаки вивчено у 2907 бджіл.

Вивчення кубітального індексу у бджіл розплідника показало його середню величину 2,28 з коливанням по пасіках від 2,19 до 2,34 і по родинах від 1,75 до 3,02. З цього було видно, що бджоли розплідника по кубітальному індексу не відповідали стандарту карпатської породи, бо він у них нижчий 2,3.

Аналіз різних випадків дискоїдального зміщення також показав на нечистопородність бджіл розплідника, бо у них зустрічалось в середньому лише 67 процентів позитивних випадків при допустимій нижній межі 80 процентів.

Візуальна оцінка забарвлення тергітів черевця і характеру печатки меду показала, що лише 9,3 процента родин мали сірих бджіл і 4,6 процента — «суху» печатку меду. Це також не типово чистопородним карпатським бджолам.

Таким чином, у результаті вивчення породовизначних ознак бджіл розплідника, було встановлене помісне походження переважної більшості його родин, а також були виділені чистопородні карпатські родини для виведення маток. Крім того, на початку матковивідного сезону на розпліднику завезли 6 елітних родин лінії 62 з кращого лінійного репродуктора Мукачівського плембджолорадгоспу. Протягом сезону на розплідник були поставлені ще 1220 елітних маток лінії 62 і 77. Поставка елітного матеріалу дала можливість організувати масову репродукцію чистопородних карпатських маток для розплідника і реалізації.

Для покращення породності бджіл розплідника його спеціалістам було запропоновано провести подвійну заміну маток в родинах і створити насичений трутневий фон, для чого організувати масове виведення трутнів в усіх родинах з чистопородними матками.

Згідно з схемою поліпшення бджіл розплідника в сезон 1990 року повинна була бути завершена подвійна заміна маток, що в сукупності з іншими заходами повинно було сприяти покращенню породності бджіл розплідника. Для вияснення її дійсного стану вивчили породовизначні ознаки у бджіл 30 процентів родин розплідника.

Результати досліджень показали, що бджоли пасік № 2, № 3, № 4, і № 5 відповідали вимогам стандарту карпатської породи. Вони в середньому характеризувались кубітальним індексом 2,33—2,37 і позитивним дискоїдальним зміщенням 85—87 процентів. На пасіці № 1 спостерігалось погіршення породності бджіл. На наш погляд, це сталося перш за все через безвідповідальне ставлення пасічників до ведення племінної роботи на пасіці, а також, можливо, що під час кочівлі цієї пасіки в Крим на зимівлю і весняний розвиток там були виведені матки, які спарувались з кавказькими трутнями. Останні за нашими дослідженнями є на багатьох місцевих пасіках.

Взимку 1991 року науковці Українського інституту бджільництва проінформували адміністрацію, спеціалістів і пасічників про дворічні результати вивчення і покращення породних якостей бджіл різних пасік розплідника. Було вирішено ведення племінної роботи тісно пов'язати з системою оплати праці пасічників.

У процесі поліпшення бджіл розплідника особлива роль відводилась материнським родинам. Їх бджоли характеризувались кубітальним індексом не нижче 2,5 і стопроцентним позитивним дискоїдальним зміщенням, а самі родини вигідно виділялись комплексом господарсько-корисних ознак. Виходячи з цього та інших складових частин схеми поліпшення бджіл розплідника, очікувалось через два-три роки довести пасіки до чистопородних.

Протягом останнього сезону роботи по створенню чистопородних пасік продовжувались. Зокрема, велось вибрачування родин по фенотипу, вдосконалювалась технологія виведення маток, створювався насичений трутневий фон, поставлялись елітні матки та ін. Все це в сукупності сприяло покращенню породності пасік. Проведені восени дослідження породовизначних ознак бджіл 60 процентів родин розплідника показали ріст показника кубітального індексу і числа випадків позитивного дискоїдального зміщення до значень, характерних чистопородним карпатським бджолам.

Таким чином, в результаті трирічної сумісної роботи науковців, спеціалістів і пасічників розплідника його бджоли доведені до стандарту карпатської породи. Кубітальний індекс в середньому зріс від 2,28 до 2,44, а число позитивних випадків дискоїдального зміщення від 67,2 процента до 89,2 процента. На пасіках переважна кількість родин має сірих бджіл в середньому з кубітальним індексом 2,5 і пози-

тивним дискоїдальним зміщенням. «Мокра» печатка меду зустрічається рідко. Проте, звертають на себе увагу значні коливання показників породних ознак по пасіках. На наш погляд, це через різне ставлення пасічників до ведення племінної справи на пасіках.

Покращення породності бджіл розплідника дає реальну можливість виводити на ньому плідних маток більш чистопородних, ніж у минулі роки, що буде сприяти підвищенню продуктивності родин на пасіках з такими матками. Відомо, що пакетні чистопородні карпатські бджолородини з лінійних репродукторів Мукачівського плембджолорадгоспу в хороших медозбирних умовах Ростовської області збирала по 150 кілограмів меду, а родини, що зимували в Луганській області — по 100 кілограмів.

Потрібно звернути увагу, що реалізація спадкових задатків племінних родин у їх потомстві надзвичайно залежить від створення належних умов утримання бджіл, знання і дотримання сучасної технології виведення маток, а також постійного ведення племінної роботи на пасіці.

Досягнуті результати покращення бджіл розплідника є лише проміжним етапом на шляху до розведення на ньому чистопородних відселекційованих ліній карпатських бджіл.

В. ГАЙДАР,
УкрНДІ бджільництва.

ЗБИРАННЯ ПИЛКУ З ВИКОРИСТАННЯМ РІЗНИХ ПИЛКОВЛОВЛЮВАЧІВ

Раціональне пасічникування в багатьох районах також вимагає збирання надлишкового пилку для його зменшення в бджолородині. При дуже простому методі консервування в цукрі пилок може служити як білковий корм у вигляді білкового тіста, сиропу і т. п. в ті періоди року, коли його недостатньо в природі.

Хочемо поділитися з читачами досвідом збирання обніжжя при вживанні пилкоzбирачів: льоткового, вмонтованого в дно вулика та стельового. Будова різних систем пилковловлювачів описана в пасічницькій літературі.

Льотковий пилкоzбирач можна придбати у спеціальних пасічницьких магазинах.

Найпростішим є льотковий пилкоzбирач. Можна його застосувати до всіх типів вуликів, хоч має і ряд недоліків.

Збирання обніжжя при його використанні вимагає частого (2—3 рази в день) перевування на пасіці. Накопичення пилку може відбуватися зранку та після обіду. В обідні години, під час інтенсивного льоту трутнів, пилковловлювач потрібно відкрити (відсунути решітку, через яку збирається обніжжя).

Якщо пилковловлювач не відкритий, то під час льоту трутнів отвори решітки пилкоzбирача забиваються трутнями, зменшується пропускна здатність пилковловлювача, а також вентиляція вулика, що може привести до запарювання бджолородини. Цієї вади частково можна позбутися, застосовуючи для вильоту трутнів спеціальні трубки конусної форми, які вмонтовані в решітку для відбору пилку. Зібраний за день пилок з настанням вечора потрібно забрати з пилкоzбирача. Якщо пилок залишити у скриньці пилкоzбирача, то він відсиріє до такого стану, що може утворитися навіть «тісто». Висока вологість також викликає бродіння і запліснювання, що дискваліфікує пилок як харчовий продукт. Пилок, зібраний при допомозі льоткового пилкоzбирача, забруднений сміттям, яке бджоли виносять з вулика. Ефективність таких пилковловлювачів низька, бо вимагає великих затрат праці.

Пилковловлювач, вмонтований у дно вулика, має набагато менше вад. За його допомогою можна збирати пилок протягом декількох днів. Велика площа решітки для відбирання пилку (цила поверхня дна вулика) встановлена горизонтально і

знеможливлює забивання отворів трутнями. Пилок можна відбирати через декілька днів завдяки великій місткості шухляди, яка вміщає 1,5—2 кілограми обніжжя). Гід час збирання погода повинна бути бездошовою. А коли дощ падає, потрібно припинити збирання пилку, а відібраний до дощу забрати з шухляди пилкоzбирача.

З п'ятирічної практики збирання пилку за допомогою пилкоzбирача, вмонтованого в дно вулика, в середньому до 20—30 % шухляд підмокала, викликаючи розмокання обніжжя. Не варто також надто довго тримати відібраний пилок в шухлядах у вуликах при великій вологості повітря.

Як свідчать досліди доцента В. Хмілевського (1985) такий пилок часто поражається комахами, які з великим задоволенням розмножуються в ньому.

При використанні пилкоzбирачів, розміщених у дні вулика, обніжжя може бути відіbrane при кочівлі на значні віддалі від місця проживання пасічника.

Але ці пилковловлювачі мають також і свої недоліки. Можуть застосовуватися у вуликах тільки з від'ємним дном. До шухляди, окрім обніжжя, також падає все сміття, яке бджолородина старається викинути з вулика. Виготовлення високого дна до вулика коштує дорого і вимагає більших затрат праці і матеріалів. Цей останній недолік окуповується великою універсальністю дна, тобто можливістю влаштування хорошої вентиляції, вигодою при боротьбі з вароатозом, кращою зимівлею, а також у деяких випадках змогою організувати підгодівлю за допомогою годівниць.

Найкращим, на нашу думку, є стельовий пилковловлювач.

Відбирання обніжжя за його допомогою вимагає найменших затрат праці і є найбільш ефективним. У цьому пилковловлювачі, як і в попередньому, відбирання обніжжя можна проводити декілька днів, і навіть довше, не забираючи його з шухляди. Обніжжя частково підсушується за рахунок тепла бджолородини, не бродить і не пліснявіє, навіть якщо вибираємо його за 1—2 тижні.

Позитивним у стельовому пилковловлювачі є те, що можна відкрити ще і запасний льоток по 4—5 днях від початку збирання пилку. Це дозволяє бджолородині виконувати нормальній літ та здійснювати вентиляцію гнізда. Стверджуємо, що відкриття запасного льотка не тільки не зменшує кількості відіbraneного обніжжя, а, навпаки, збільшує збір пилку.

При дослідах встановлено, що при використанні решітки для відбирання обніжки з 3 рядами отворів при закритому запасному льотку було зібрано 1150 грамів за 10 днів, а при відкритому запасному льотку за цей же час сім'я зібрала 1840 грамів пилку. Пилок, відібраний в бджолородині з відкритим запасним льотком, є дуже чистим. Він не намокає від атмосферних опадів, а також від конденсації води бджолородиною.

У стельовому пилковловлювачі легко регулювати кількість відібраного пилку за допомогою заміни решітки для відбору обніжки з різною кількістю рядів отворів. Найефективнішими є пилковловлювачі, які мають решітки з одним рядом отворів. Найменш ефективним є решітки з 9 рядами отворів. При експериментах за 41 день встановлено різницю при застосуванні вищезгаданих решіток в 2,7 кілограма пилку з однієї бджолородини на користь решітки з 1 рядом отворів. Однак застосування решітки з одним рядом отворів не вважаємо за добре тому, що порушується білковий баланс, погіршується вентиляція сім'ї і навіть припиняється робота бджолородини.

Недоліком такого пилковловлювача є те, що затрудняє перегляд бджолородин, а також їх підгодівлю. Він застосовується у вуликах з від'ємним піддашником та зйомним дахом. При дослідах у науково-дослідній станції в Ольштині, які виконано в 1984 році на трьох типах пилковловлювачів, з 5 сімей в кожній групі найкращі результати в середньому отримано з стельових пилковловлювачів. Середня кількість обніжки отримана з пилковловлювачів, встановлених в дні вулика.

Потрібно додати, що всі три типи пилковловлювачів застосовувалися з однаковими решітками для відбирання обніжки. Решітки були з круглими отворами, ді-

аметром 5 міліметрів, відрізнялися тільки кількістю отворів.

Найбільшу кількість отворів мали пилковловлювачі, встановлені у дні вулика (40 рядів по 25 отворів у кожному). У льотковому пилковловлювачі застосовували решітку з 8 рядами по 24 отвори в кожному і стельовий — з 4 рядами по 64 отвори в кожному.

ВИСНОВКИ

1. Льоткові пилковловлювачі варто застосовувати при збиранні невеликої кількості обніжки на пасіках, розміщених безпосередньо біля житла пасічника.

2. Дорогі конструкції пилковловлювачів, розміщених в дні вулика, при використанні високого дна ще і для інших цілей, дає добре результати та вигоди.

3. При використанні пасіки, як продукту пилку, потрібно використовувати стельові пилковловлювачі, які найменше вимагають праці, найефективніші, збирають найчистіший пилок.

Відбір пилку при використанні трьох видів пилковловлювачів на взятку з зимового ріпаку (22.05.—20.06. 1984 р.).

Доцент Єжі Бобрецкі, інженер Єжі Вільде «Пщелярство» № 2 1986 рік, Ольштин-Польща.

Переклад В. Болкота.

Знову про сім'ю трутівку

В одному журналі я прочитав замітку про те, що трутівочну сім'ю дуже важко віправити. А я кажу — дуже легко. І роблю це так. Переглядаю бджолину сім'ю і даю рамку з 1—2-дennими яєчками. Через 3—4 дні повинні бути маточники. Рідко коли їх нема. А якщо й так сталося, то даю другу рамку. В мене не було випадку, щоб бджоли не потягнули маточник. Коли потягнули, даю ще одну рамку відкритого розплоду. Через декілька днів можна

дати маточник на виході або плідну чи неплідну матку.

Матку даю в кліточку Титова. Кліточку відкриваю, а отвір закриваю вошиною. Залишаю щілину 1—2 міліметри по всій довжині отвору. На другий день перевіряю. Коли матка не почала вікладати яєчок, то бджолам не можна давати ні рамок з червою, ні без черви.

П. ШИНДАК,
Івано-Франківська обл.

Як зберегти бджіл у теплиці

На Україні в колгоспах, радгоспах, а також в інших підприємствах займаються тепличним господарством. Для запилення овочів використовують бджіл. У теплицях вони погано приживаються, гинуть. Щоб, як належить, організувати весняно-літній сезон в них часто доводиться поновлювати бджолосім'ї. Ті, що ослабли, виносять, а на їх місце поселяють нові. За сезон це доводиться робити два, три а то і більше разів. Це, безперечно, небажаний, вимушений захід, бо під час заміни бджолосім'ї виникає перерва в запиленні рослин, що позначається на врожаї. Та й бджоли гинуть.

Я пропоную свій спосіб використання бджолородин у теплиці.

Головне, не старайтесь помістити у теплицю чи поновити сильну сім'ю, а тільки середньої сили. Заносити бджіл потрібно ввечері, щоб через ніч вони заспокоїлись і призвичайились до запаху теплиці, що їх у перший день особливо дратує. Поновлювати, коли запримітите, що завтра буде хмарно, скористайтеся з того і заносьте вулики у теплицю, навіть якщо рослини ще масово не цвітуть. Для нової бджолиної сім'ї важливо при обліті, щоб була хмарна погода. Якщо є можливість затінити теплицю, то це варто зробити по кутах, аби сонце не виманювало бджіл надвір. Адже в теплиці тепло і вони при похмурій погоді облетяться.

За певний час, коли перша бджолородина відпрацювала і ви вважаєте, що її через 5—10 днів належить замінити другою, потрібно робити так: сім'я номер 1, яка є в теплиці, нехай і надалі працює, а сім'ю № 2, котру підготували на заміну, ставте надворі під теплицею. З неї візьміть 1—2 рамки розплоду і поставте в працючу бджолородину № 1 (розплод може бути різного віку). За рахунок розплоду з другої сім'ї ви підсишіть першу до середньої сили. Підтримуйте цю силу бджолосім'ї за рахунок розплоду до кінця запилюваного сезону. Та бджола, яка вийшла із цієї

черви, акліматизується, вона зробить обліт по мірі свого зрілого часу і починає працювати на квітах. Ви уникнете цього сильного обліту, при якім би загинуло чимало бджіл, коли б внести нову сім'ю № 2 до теплиці.

При такому підсиленні розплодом сім'ї № 1 із сім'ї № 2 вам вдасться першу з них постійно тримати в робочому стані, внаслідок чого не виникає перерви в запиленні рослин. А це окупиться врожаєм.

Що робиться із бджолою № 2? На місце забраного розплоду ставимо стільники, або штучну вошину. Як часто забирати і підставляти черву — це пасічник повинен регулювати сам. При огляді бджолосім'ї можна визначити доцільно чи недоцільно підсилювати її червою. При закінченні запилюваного сезону ми залишаємо із повноцінними бджолородинами, головне, уникаємо перерви в запиленні культур.

В. Фірак,
м. Пустомити Львівської обл.

Виповнилося 60 років Генеральному директору виробничого об'єднання «Укрбджолопром» Миколі Вікторовичу Відоменку.

Колективи «Укрбджолопрому» і редакції журналу «Український пасічник» сердечно вітають ювіляра, зичать йому щастя і радості, найкращих гараздів у всьому, міцного козацького здоров'я і дарують такі рядки

Щоб надійно крила соколині
Вас у небі вічності несли,
Мудрості своєї по краплині
Друзі вам, як бджоли,
віддали.

Відомі з краю

Відбулася звітно-виборна конференція пасічників Харківської області, на якій, крім поточних питань, обговорено проблеми розвитку бджільництва незалежної України. Гостра дискусія велася навколо таких питань, як прийняття закону про охорону бджіл і прав пасічника, продаж пасічникам цукру по собівартості для весняної підгодівлі і зимової загодівлі бджіл, розширення господарської діяльності товариств і реалізації бджолопродукції, поліпшення благодійної роботи товариства, збільшення медодайних посівів, заходи по організації на Україні бази для випуску бджолореманенту.

Делегати конференції визнали роботу Ради за звітний період задовільною.

Обрано Раду обласного товариства і делегатів на другий з'їзд пасічників України.

На знімках: Виступає генеральний директор Харківського обласного об'єднання по бджільництву О. С. Саприкін.

Дискусія під час перерви.

М. ОСТАШЕВСЬКИЙ.
Фото Я. Гулкевича

А пасічництву — бути!

Переживаємо нині важкі часи. Але саме ця обставина повинна ще тісніше згуртувати нас, маємо все зробити для того, щоб не тільки відродити, а постійно змінювати таку важливу підгалузь нашого господарства, як бджільництво. Щоб не довелось пережити, а пасічництву на Україні — бути!

Наше товариство пасічників нараховує у своїх рядах 700 чоловік, які утримують понад 9 тисяч бджолосімей. І результати їх праці, як на мій погляд, непогані — заготівельним організаціям здано понад 45 тонн меду. З них 25 тонн — у спеціалізований магазин «Бджілка».

Думаю, що пасічницькі товариства у змозі зробити багато. Але, насамперед, це залежить від того, наскільки ініціативні, компетентні і зацікавлені люди їх очолюють, як вміють контактувати з людьми і з іншими організаціями, зокрема «Облбджолопромом». Бо там, де голова товариства займається тільки збором внесків, чекати хороших результатів годі. Треба повністю віддавати себе роботі, не шкодувати часу й енергії.

У нашій області для бджільництва створена непогана матеріальна база. Завдяки облбджолопрому не відчуваємо потреби у білковій підгодівлі, хоч і з потугами, але й відповідний реманент бджолярський дістаемо, останнім часом безперебійно працює цех по виготовленню вощини. Торік ми завезли в район 300 бджолиних маток з Кисловодська, організували для цього транспорт. Закупили також 500 вуликів за попередньо укладеним договором з дирекцією паровозо-ремонтного заводу, з Гадяча завезли білкову пасту.

Певну роботу організовуємо і по самозабезпеченню. Наприклад, формуємо відводки для молодих пасічників, щорічно організовуємо зимові курси, які відвідують по 20—40 чоловік, при школі створили пасічницький гурток, у який з задоволенням записуються учні 9—11 класів. Зараз змінююмо свою матеріальну базу — розпочинаємо будівництво котеджі, ма-

газину з цехом по розфасуванню меду.

Звичайно, вдалося це непросто. Треба було затратити немало енергії. Але я вважаю, що вже безповоротно минули ті часи, коли можна було працювати абияк. Для мене, наприклад, найбільшою нагородою є те, що люди визнають мене як спеціаліста, що у своїх власних досягненнях вбачають і частку моєї праці, що добровільно здають товариству певну кількість меду для доброчинних акцій.

Безперечно, що з вищесказаного можна зробити висновок ніби ми по-збулися будь-яких проблем. Звісно, що це не так. Проблем стає чимраз більше. Кожен пасічник нині поставлений у дуже складні умови. Перш за все гноблять високі ціни. Не кожен має змогу купити вулик за ті гроші, які за нього правлять. Дорогі, та ще й неякісні. Зрозуміло, що у зв'язку з цим і продукція бджільництва подорожчала набагато. Мало хто в нинішні часи має змогу поласувати медом, купленим на базарі. В усякому разі простому робітникові це надто накладно.

Непросто й тим, хто хотів би зайнятися пасічництвом, чи тим, хто утримує лише кілька сімей. Ринок, образно кажучи, просто проковтне їх. Отже мусимо шукати вихід. А він, на мою думку, в тому, щоб самим повністю обслуговувати себе і не піддатися здирству. Будемо самі робити вулики і все необхідне. Є у нас хороші майстри. Впевнена, що пасічництву — бути, що і в цих складних умовах меду виробимо не менше. От з реалізацією його буде складніше. Грошей пасічники вже не хочуть, бо що за них купиш. Отже залишається обмін. Нам — необхідні товари, ми — бджолопродукцію.

М. СТРЯПЧА,
голова товариства
пасічників смт. Сахновщина
Харківської області

МІСТО СКАЛА-ПОДІЛЬСЬК ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ОБЛАСТІ

Тут відбувся однотижневий семінар колгоспних пасічників, організований працівниками «Тернопільбджолопрому». Його учасники прослухали цикл лекцій з питань розведення і утримання бджіл, створення кормової бази, збору отрути, боротьби з хворобами і шкідниками бджіл, пакетного бджільництва, племінної роботи. Вони обговорили також проект Закону про охорону бджільництва.

Перед пасічниками виступив завідуючий відділом інституту бджільництва кандидат біологічних наук В. А. Гайдар. Він розповів про науково обґрунтовані норми витрачання цукру для підгодівлі бджіл у зоні Карпат та Полісся, про температуру клубу бджіл під час зимівлі в центрі і зовні, проте, які льотки краще залишати на зимовий період, коли найдоцільніше поповнювати корми на зиму та інше. Присутні ознайомилися з багатьма новинами у бджільництві.

З цікавістю сприймалися доповідь М. С. Лози про історію бджільництва Тернопільського краю та визначних його діячів, а також виступ редактора обласної газети «Селянська доля» І. Безкоровай-

ного, доповіді головного ветлікаря «Тернопільбджолопрому» І. В. Сенишина про хвороби бджіл, В. У. Бекесевич — про кормову базу та запилення, директора науково-виробничого підприємства «Велес» О. О. Чупія з міста Хмельницька про збір отрути. Пасічники побували на екскурсії в печері доісторичного періоду в селі Кривче, подивилися кінофільми «Кормова база бджільництва» та «Селекція бджіл».

Б. РУДКА,
м. Тернопіль.

З РЕДАКЦІЙНОЇ ПОШТИ

Зваживши на скрутне становище, в якому опинився журнал «Український пасічник», бджолярі Білоцерківського міськрайонного товариства пасічників на своїй конференції одноголосно вирішили подати фінансову допомогу. На Ваш рахунок перерахували 1000 карбованців.

Необхідно зробити все можливе, щоб наш журнал у незалежній Україні жив! Він нам дуже потрібний. Тримайтеся!

Г. ЦЕХМІСТРЕНКО,
голова Білоцерківського міськрайонного
товариства пасічників.

Від редакції: Щиро дякуємо за турботу про журнал «Український пасічник». Триматимемося!

Із світових видань

З ПОЛЬСЬКОГО ДОСВІДУ

З найбільш цікавих матеріалів, які були опубліковані в 1988 році в журналі «Пщелярство» є цикл статей одного з передових пасічників Польщі І. Мазурека. Думаю, що він у них один з кращих, бо коли відбувався у Польщі Міжнародний конгрес Апімондії, то пан Мазурек був серед тих, до кого направляли делегації.

Він не зробив якогось відкриття, а взяв за основу відомі принципи пасічництва. Але їх так удосконалив і відшліфував, що досягнув дуже добрих результатів.

У Польщі переважно умови пасічництва нелегкі, можливо навіть гірші, як у нас. Мед можна мати, якщо кочувати у весняний

період, переважно з ріпаку. Але пан Мазурек не кочує, пасіка знаходиться в дуже бідній на медоносі місцевості.

Традиційні методи бджільництва полягають у тому, щоб довести родину до максимальної сили перед головним пожитком. Тобто, треба наростили силу бджолородини на початок головного пожитку і обмежити відкладання яєчок маткою за 30 днів перед його закінченням. Цього в якійсь мірі можна досягнути, кочуючи з бджолами. А як бути тоді, коли стаціонарна пасіка та ще й бідна на медоносі місцевість, немає виразного пожитку, принос 0,3—0,5, максимум 1 кілограм в день (пожиток розвитковий) та ще й 80 % його припадає на весну і початок літа, а 20 % — на решту часу? Виявляється, у такому випадку невигідно форсувати дуже велику силу родини, яка буде в основному вирощу-

вати розплід, тобто, як каже автор, «бджолине м'ясо», а меду не буде. Краще поміняти структуру родини.

Пан Мазурек твердить, що коли дві родини, працюючи окремо, не можуть нагромадити товарного меду, то краще поєднати льотні бджоли в одному продуктивному вулику і додатково замінити розплід так, щоб у продуктивному вулику згromaditi весь критий розплід. Також у продуктивному вулику слід різко обмежити матку у відкладенні яєчок.

Отже тут є 3 моменти.

1. Наліт.

2. Нагромадження критого розплоду.

3. Різке обмеження відкладання яєць маткою.

Завдячуючи цьому, різко міняється структура сім'ї і негайно збільшується нагромадження меду не менше, як у 3 рази. І це завдяки:

1. Підвійні кількості льотних бджіл.

2. Підвійні кількості бджіл, які виходять з комірок.

3. Звільнення більшої кількості бджіл від роботи по годівлі розплоду і, що дуже важливо, продовжується життя бджіл.

4. Заощаджується мед, який використовувався б на годівлю розплоду.

При такому пасічникуванні виникає проблема з роїнням. Але її легко вирішити, про що скажу пізніше. Отже, з наведеного вище видно, що Мазурек змодифікував дві головні засади пасічницької господарки:

1. Зasadу, що сила родини є вирішальною, змінив на зasadу, що такою є структура родини.

3. Зasadу, що роїння приносить затрати, змінив на зasadу, що їх приносить тільки втеча рою.

Тепер про саму пасіку. Складається з 50 вуликів. Вулики, так звані великопольські стояки на 10 рамок, рамка широконизька. Розмір рамки 360x260. Під час взятку ставиться на продуктивний вулик надставку на

піврамку. Пасіка поділена на дві різні частини — продуктивну і підсилючу. Вулики стоять парами (продуктивний і підсилючий) на підставках так, щоб їх легко можна було пересувати і застосувати метод наліт на матку. Перша частина вуликів (продуктивна) продукує тільки мед, друга (підсилюча) продукує в основному тільки бджоли.

Відповідну структуру продуктивна сім'я досягає нальотом і заміною рамок на рамки з критим розплодом. У продуктивній сім'ї матка обмежується у відкладанні яєць в дворамкових ізоляторах, зроблених з роздільних решіток. Ізолятори ставляться на період з 5—10 травня по 20 липня, отже, продуктивна сім'я на 5 травня повністю укомплектована і може збирати весняний мед. По мірі виходу молодих бджіл продуктивна сім'я знову підсилюється критим розплодом. У підсилюючих сім'ях, якщо виникає потреба, матка також обмежується у дворамкових ізоляторах на період з 1 червня по 20 липня. Отже в другій половині літа підсилюючі сім'ї також можуть стати продуктивними.

При такому способі пасічникування може виникати роїння. Але це не страшно, бо рій ніколи не може втікнути. Якщо навіть вийде, то вернеться назад. Боротьбу з ройовим станом польський пасічник веде так: кожні 10 днів оглядає ці дві рамки в ізоляторі. Якщо помітить мисочки з яєчками, поміняє їх на вощину і дві або одну з краю ізолятора — також на вощину. Тобто створює так звану «криницю».

При такому способі пасічникування легко боротися з вароатозом. Як правило, відразу після відбирання меду в кінці липня, коли розплоду майже немає, сім'я обробляється проти вароатозу. Повторна обробка робиться в жовтні. І. Мазурек збирає меду з одного продуктивного вулика мінімум 20—30 кілограмів, а також із усієї пасіки 100 кілограмів пилку. І це на стаціонарній пасіці при бідній медоносній місцевості. Думаю, що непогано.

Підготував Р. ПОПІЛЕВИЧ.

Багато пасічників цікавляться, де можна придбати карпатських маток. Просимо надсилати свої пропозиції зацікавлених осіб чи організацій в журнал «Український пасічник».

Редакція «УП» доводить до відома, що вона має можливість вислати накладною платою журнали за 1991 і за 1992 роки.

На службі пасічництва

Добрий слід на землі

Є люди, які за життя ніби й не дуже помітні, а коли їх не стає, то раптом відчуваємо як багато втрачено. Мабуть, саме до таких належав і Анатолій Костянтинович Терещенко. Людина ця прожила довге і складне життя. Народився у селі Шершнівка Лубенського району на Полтавщині у жовтні 1900 року. Батько і мати були вчителями початкової школи.

Дев'ятнадцятирічним юнаком після закінчення десятирічки Анатолій теж стає вчителем у Бригадирівському (нині Козельщинському) районі на Полтавщині. Саме тут і захопився пасічницею справою.

Знань, одержаних у школі, було замало, і юнак вступає в Полтавський педагогічний інститут на агробіологічний факультет. Наприкінці 1931 року одержав запрошення працювати в Українській науково-дослідній станції бджільництва. Був спеціалістом відділу кормодобування і запилення, а потім і його завідующим.

Важила Анатолія Костянтиновича наукова праця. Весною 1932 року зайнявся дослідницькою роботою по запиленню плодових культур, а також брав участь в дослідах по бджолозапиленню гречки, які вів Київський опорний пункт станції. Результатом цієї роботи стала перша його книга «Роль бджіл у підвищенні врожайності сільськогосподарських культур», яка була опублікована весною 1933 року.

У ці ж роки з бригадою наукових співробітників інституту бджільництва, яку очолював С. А. Розов, вивчав вплив бджіл на запилення соняшника у Волновахському районі Донецької області. Результати цієї праці у співавторстві з С. Г. Богоявленським та С. А. Розовим були опубліковані в бюллетені інституту бджільництва, а також в окремій книзі, виданій україн-

А. К. Терещенко.

ською мовою в 1936 році. Назва книги — «Бджолозапилення як прийом агротехніки соняшника».

Анатолій Костянтинович Терещенко керував роботами по бджолозапиленню еспарцету на Харківщині, гречки — на Київщині. Він дослідив медодайні угіддя дніпровських плавнів поблизу сіл Кут, Грушівка, Покровське. Опис цих угідь і бджільницького сезону в плавнях опублікував у журналі «Пасічник-колгоспник», а пізніше — в журналі «Пчеловодство» (№ 6 1949 рік).

Велика заслуга А. К. Терещенка у підготовці посібника по пасічництву для масових колгоспних кадрів, який був опублікований напочатку 1935 р. Через рік підготовив три розділи для нового видання підручника, опублікував ряд статей про медодай у «Словнику-довіднику по бджолярству», який вийшов з друку в 1937 році. У пе-

редвосні роки вів дослідницьку роботу по сортополіпшуючому відбору і використанню явища гетерозису в соняшника з метою одержання найбільш нектародайних і врожайних форм. Нажаль, війна перервала цю роботу.

У повоєнні роки займався відновленням діяльності Андріївського зоотехнікуму, далі знову перейшов на роботу в Українську науково-дослідну станцію бджільництва. Працював над посібником для бригадирів колгоспних пасік, розробляв конструкцію вулика з місцевих матеріалів і поліпшував вулик-лежак на стандартну рамку. ліпшував вулик-лежак на стандартну рамку.

«Повірмо і відродиться...»

Пасічника Степана Васильовича Михайлишина ми зустріли на узліссі під час огляду бджолиних сімей. Навколо квітували медодаї, духмяно розливались пахощі. Степан Васильович, прислуховуючись до мелодійно-заспокійливого гулу бджіл, не приховував свого задоволення: взяток, якщо нічого не зашкодить, буде добрий.

— Ідея використати списаний автобус під помешкання для бджіл виникла в мене ще у 1969 році, — говорить пасічник. — Переваги перед традиційним веденням бджолярського господарства очевидні. Оглядати бджолородини і займатись викачуванням меду можна в будь-яку погоду. Це особливо актуально у нашому регіоні, оскільки дуже часто дощі диктують пасічникам час проведення запланованих робіт. У спеціально обладнаному автобусі бджоли краще зимують, а відтак дають більший взяток. Та й побутові умови пасічника на кочівлі значно кращі: є де ночувати, на чому приготувати їжу. Нема великих проблем, коли пасіку треба перевезти на інше місце. Є, звичайно, і свої особливості. Наприклад, велику роль відіграє розташування автобуса відносно панівних вітрів. Адже близькість льотків вимагає від бджіл високої точності.

Крім наукової, вів і педагогічну роботу — викладав у Боярському технікумі бджільництва, був викладачем-рецензентом заочних пасічницьких курсів, викладачем біології в середній вечірній школі.

Де б не доводилося працювати Анатолію Костянтиновичу Терещенку, всюди він намагався залишити добрий слід. Не одне покоління пасічників згадуватиме його добрим словом. Бо за 91 рік свого життя віддав людям все, що міг.

Л. СЕРЕДА,
Полтавська область.

— А починалась ця пасіка з дідових вуликів, — згадує Степан Васильович. — Жили ми тоді в селі Ілів. Батько мій, дід і прадід були лісниками, а, отже, і завзятими пасічниками.

Під час війни селом покотилася триожна вістка: йдуть карателі. Батько, замість того, щоб рятувати майно, поїхав на фіру вулики і гайда у ліс. Треба було поспішати, оскільки з протилежного боку села вже було чути гуркіт мотоциклів. Поганяючи коня, батько звернув до рятівного лісу, та на одній із вибоїн воза добряче трусонуло і відкрився крайній вулик, з якого почали вилітати розбурхані бджоли. Оскільки зупиняється було небезпечно, батько скинув вулика на узбіччя і поїхав далі. Отаке було...

— Можна сказати — продовжує старий пасічник, — що тепер я без бджіл не уявлю свого життя, хоча й працюю у конструкторському бюро ВО «Сірка».

Живий інтерес, бажання пізнати природу бджіл змушують пасічника Степана Васильовича Михайлишина залишати комфортабельну квартиру, асфальтові вулиці Нового Роздолу і в будь-яку погоду прошукувати за 14 кілометрів на свою пасіку.

Такий спосіб життя, — говорить Степан Васильович — сприяє фізичному і моральному вдосконаленню, гармонійному розвитку особистості, розвиває неабияку спостережливість, рятує від багатьох катастроф на крутих поворотах життя, від психологічної втоми.

Сьогодні пасічні господарства Галичини з галузі екстенсивного використання дарунків природи повинні перетворитися в інтенсивну галузь народного господарства, яка потребує значної уваги з боку самих бджолярів і держави. І тому С. В. Михайлишин, незважаючи на те, що значну частину часу віддає роботі, є активістом Руху і народним депутатом, не покидає своїх наукових досліджень з бджолами. Одним із останніх його відкриттів, що можуть принести неабияку користь, є встановлення залежності медозбору від активності сонця по роках. Про ці спостереження бджоляр обіцяв розповісти на сторінках «Українського пасічника», попередньо зробивши більш

детальний розбір цього цікавого явища.

— Хто знає, сказав на прощання пасічник,— чи була б наша Україна такою гарною та квітучою без цієї, без перебільшення, золотої комахи — бджоли. То ж мусимо відродити прадівський промисел. І вірю, що заговорить ще світ про українські меди, пробудиться приспана лихоліттям слава. І нехай кожен з нас у це повірить, нехай кожен пасічник стане носієм і охоронцем наших давніх хороших традицій.

О. ЮРЧУК,
кореспондент «УП».

ПАСІЧНИК МАЙСТРУЄ

Столярний клиновий верстат

Столярний верстат — дуже потрібна річ у кожному господарстві, а тим більше для пасічника. На жаль, придбати його нелегко, він дорогий та й у торгівлі буває рідко.

Десять років тому потреба змусила мене зробити столярний верстат. Не легко зробити його самому. Древ'яні гвинти я вирішив замінити клинами, тому щит верстата зробив з двох брусів, віддалі між якими 100 міліметрів. В утворену клинову щілину можна закладати деталі і закріпляти клинами. Я міг закріпляти дошку на ребро у вертикальному положенні. На жаль, закріплення дошки клинами для стругання по ширині не можна було виконати, а це найважливіша столярна операція. Треба було придуму-

вати інші способи кріплення, але всі вони були малоекспективні. Однаке не сумнівався, що стою на вірному шляху. Минав час. Кілька років я не займався цією справою. Тільки в 1990 році знайшов дуже простий спосіб, застосував звичайний супорт у поєднанні з клинами. Проблема була вирішена. Клиновий столярний верстат став повноцінним, який ні в чому не уступає своєму попереднику на гвинтовій парі.

Цінність його в тому, що конструкція дуже проста. Кожна пересічна людина може сама зробити його, маючи тільки ручну дрель і прості столярні інструменти. Потрібний матеріал — дешеві тверді породи: береза, клен, граб. На щит бажано дуб, але не обов'язково.

ОПИС КОНСТРУКЦІЇ ВЕРСТАТА

Верстат складається з розбірної основи і знімного щита рис. 1. Основа складається з двох стояків, скріплених двома стягачами. Стіл складається з чотирьох стовпчиків і чотирьох посеречок З, вони з'єднані на чоп-

водотривким клеєм. У стовпчиках виконано отвори 40×90 для стягачів 6. У стягачах зроблені отвори для клинів 5. Товщина клинів 12 міліметрів, зроблені вони з граба.

Щит складається з брусків 9 і 10, які скріплени п'ятьма поперечками 2, при допомозі болтів 23, головки котрих ховаються в гніздах. В брусі 9 висвердлено отвір Ø20 для кілка 19, до нього прикріплена пластинка типу шпонки розмірами 5×10 міліметрів. Щілину між брусками закладаємо рейками 11 і 12. Внизу закладена рейка 7. Вона вільно пересувається між стовпчиками.

Супорт I складається з фанерної плити 1.2, до якої закріплено брусочки 1.1 шурупами 1.3. На верх наклеєно пластик. До правого брусошка 1.1 закріплено шурупами клин 14, висота якого 35 міліметрів. Другим клином, висотою 50 міліметрів, закріпляємо супорт в потрібному місці. Цей супорт дає можливість стругати предмети до товщини 12 міліметрів. Для тонкіших предметів слід зробити другий, з фанери товщиною 4 міліметри і пластику—2 міліметри, тоді можемо стругати до товщини 6 міліметрів.

Для стругання довгих дошок передбачено додатковий стояк. Він накреслений на рис. III. Це ідентичний стояк, як попередні, тільки висота стовпчика дорівнює 800 міліметрів. Щоб він стояв вертикально, закріпляємо до нього брускі 18 і дві металеві пластинки 19. Наверху поперечки 3 закріплюємо шурупами накладку 15. Крім того, з двох сторін поперечки 3 закріплюємо полички 16. В накладці 15 зроблена клинова щілина шириною 240 міліметрів для кріплення дошок клинами.

На рис. 29 накреслена скоба. Вона зроблена з дроту Ø4, кінці загострені. Скобу закладаємо тільки для стругання довгих дошок.

СПОСОБИ ЗАКРІПЛЕННЯ ДЕТАЛЕЙ

Кріплення дошки може бути в трьох положеннях: на ширину, на ребро і вертикально. Закріплення коротких

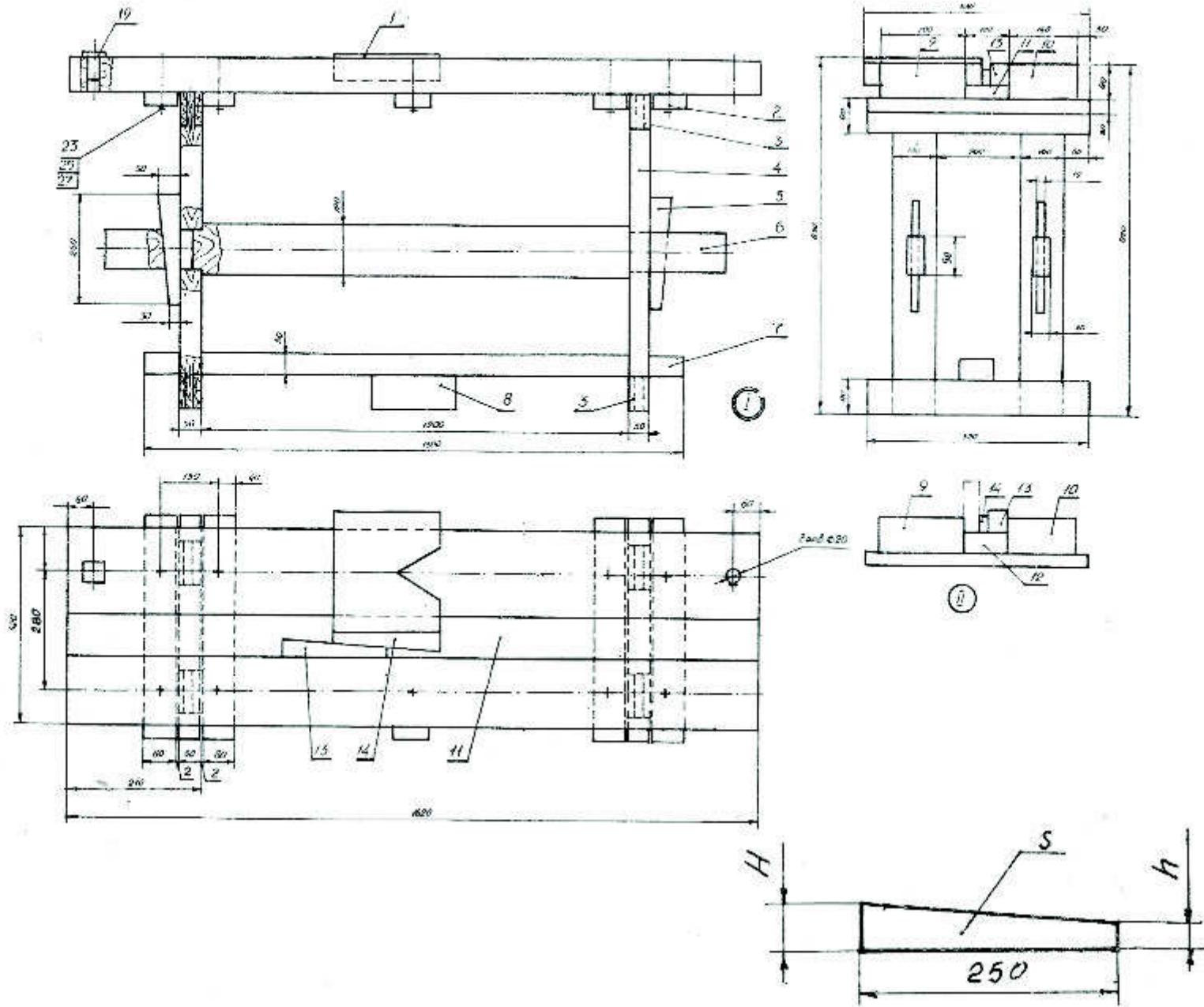
дошок виконуємо за допомогою супорта. Щоб заложити супорт, треба зняти рейку щита 13. Рейку 11 залишаємо в клиновій щілині. Потрібну дошку кладемо на брус 9 так, щоб торець опирається на кілок 19, лівою рукою досуваємо до кінця дошки, тоді правою ударяємо молотком по клину, закріплюючи дошку. Щоб її зняти, знову ударяємо по тому ж клину, але в протилежному напрямі. Мусимо пам'ятати, що до супорта закріпляємо клин висотою 30—35 міліметрів.

ЗАКРІПЛЕННЯ ДОВГОЇ ДОШКИ НА РЕБРО

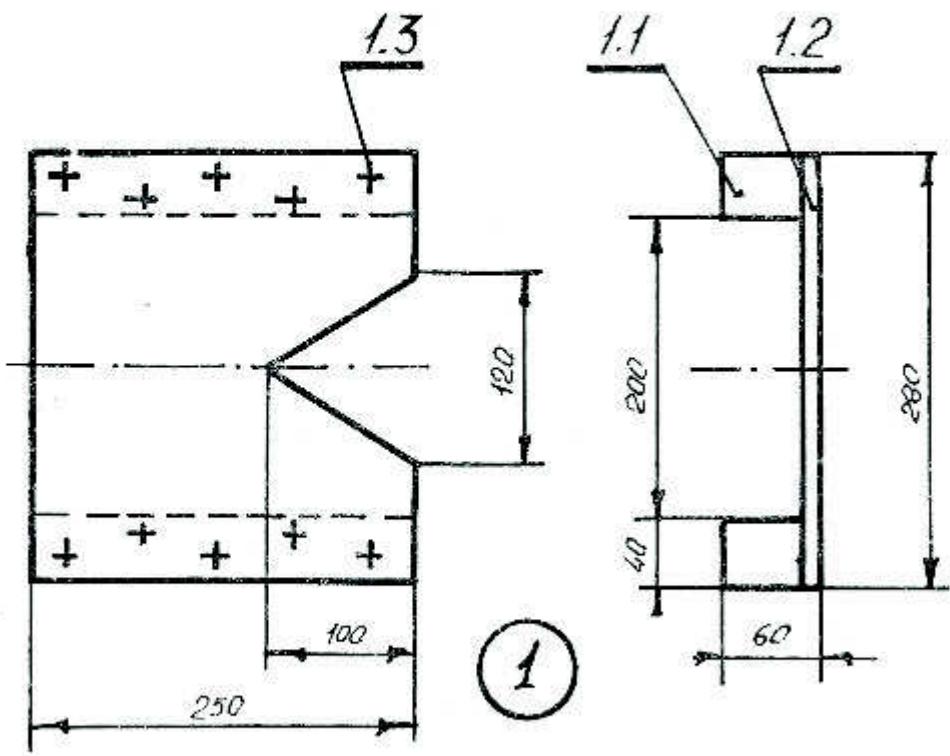
До кріплення довгих дошок вживаємо тільки клини. Це зображене на рис. I, II. Порядок виконання такий: зняти супорт 1 рейку II щита. Один кінець дошки закріпляємо клинами 14 і 13 на верстаті, другий опираємо на додатковий стояк, в щілині брусошка 15, який бачимо на рис. III. Торець дошки показано штрихпунктирною лінією. Щілина додаткового стояка відносно широка — 240 міліметрів. Тому до дошки слід прикладти додатковий брускок I тільки тоді закріпити клинами.

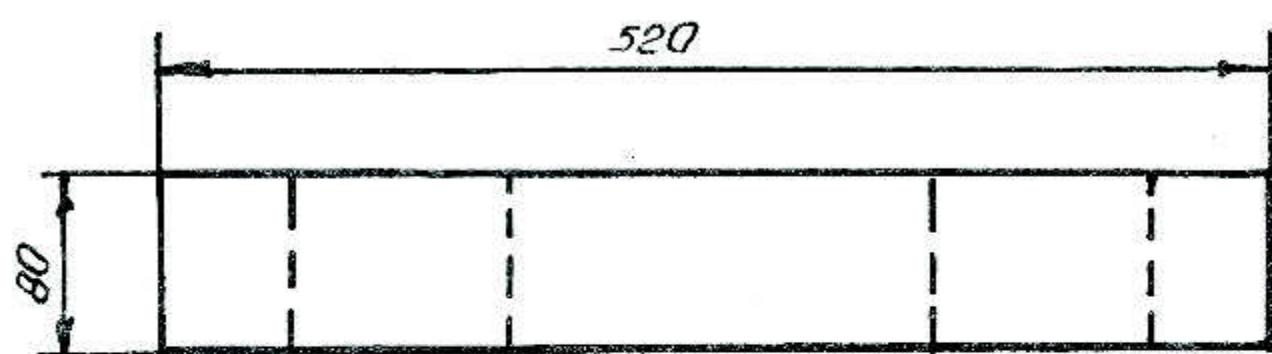
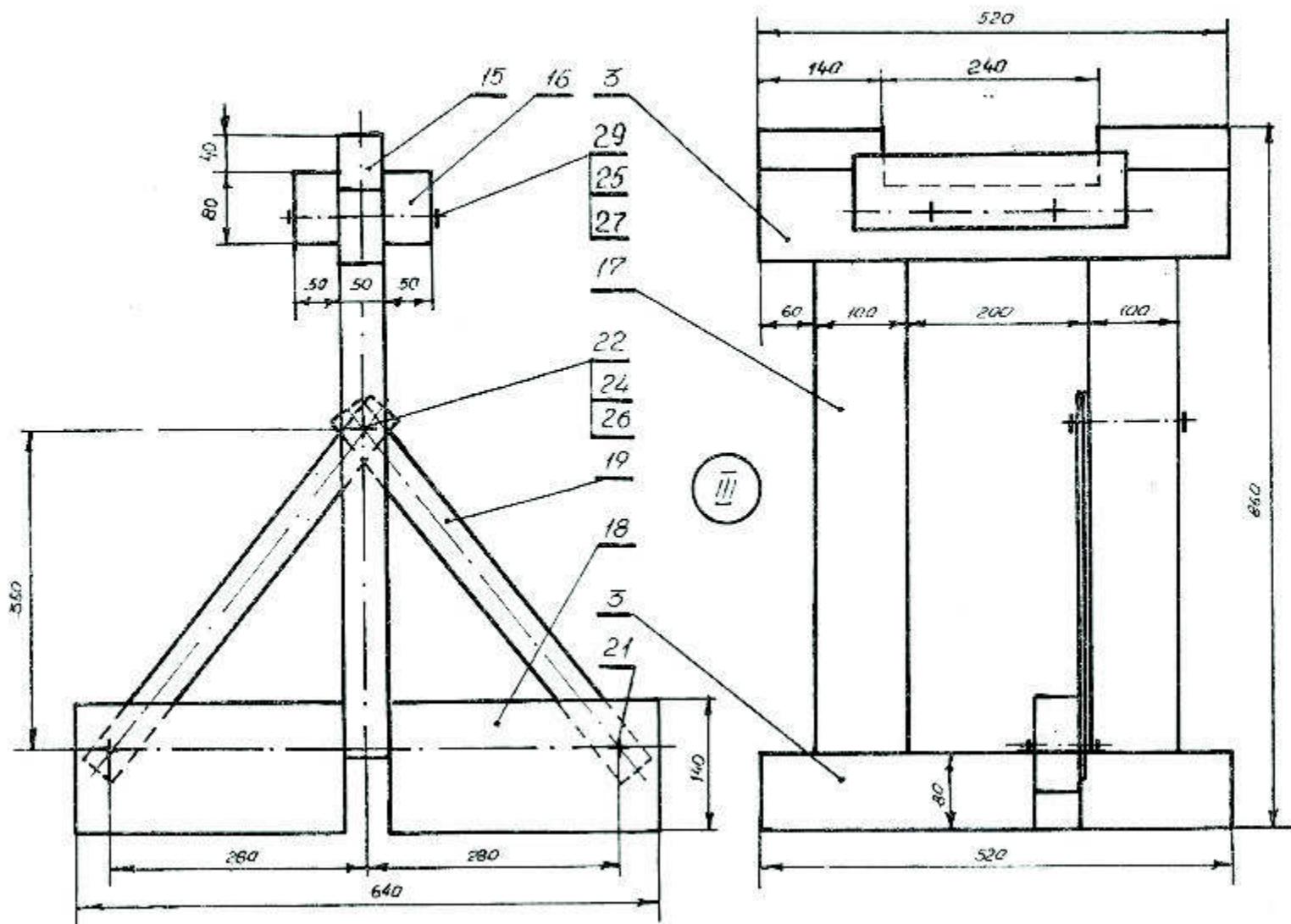
ЗАКРІПЛЕННЯ ДОВГОЇ ДОШКИ НА ШИРИНУ

Виконати цю операцію без додаткового стояка не можна. Хід операції такий: знимаемо супорт, клинову щілину верстата закладаємо щитовими рейками 11 і 12. Додатковий стояк ставимо на потрібній віддалі від верстата. Дошку кладемо на верстат і стояк. Один кінець дошки опирається на кілок 19, другий — закріпляємо клинами на додатковому стояку. Щоб під час стругання передній кінець дошки не зійшов в бік, на кілок 19 насаджуємо скобу 29, гострі кінці якої входять в торець дошки на глибину 10 міліметрів. Дошка надійно закріплена.

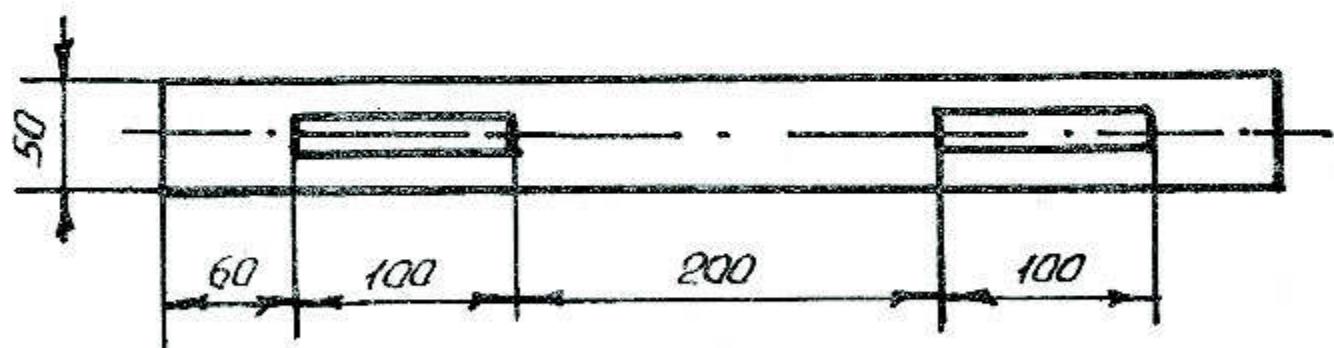

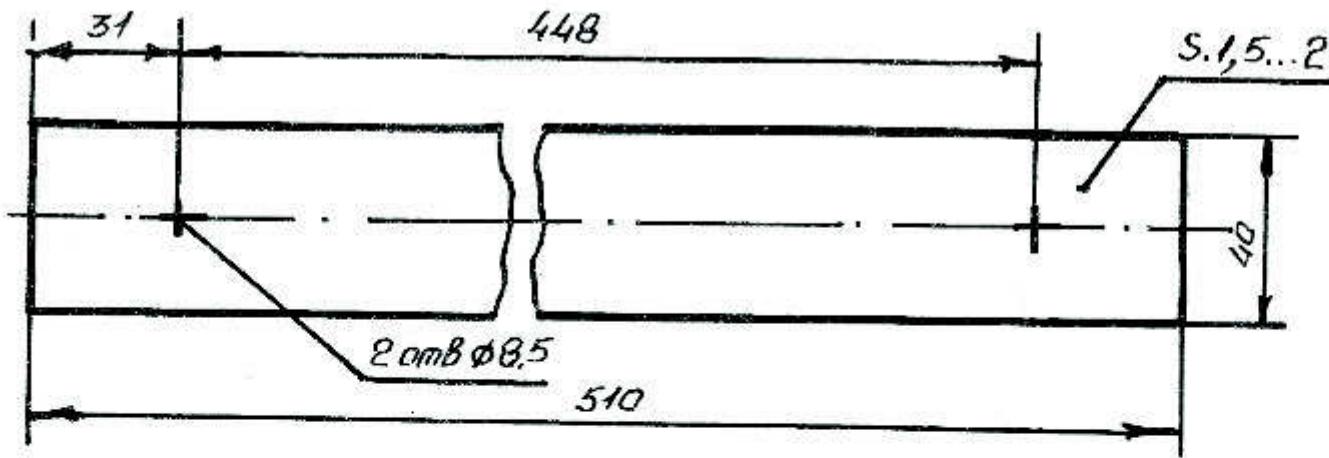
N	POZMIPLL, MM		
	h	H	S
5	30	50	12
13	25	45	50
14			30

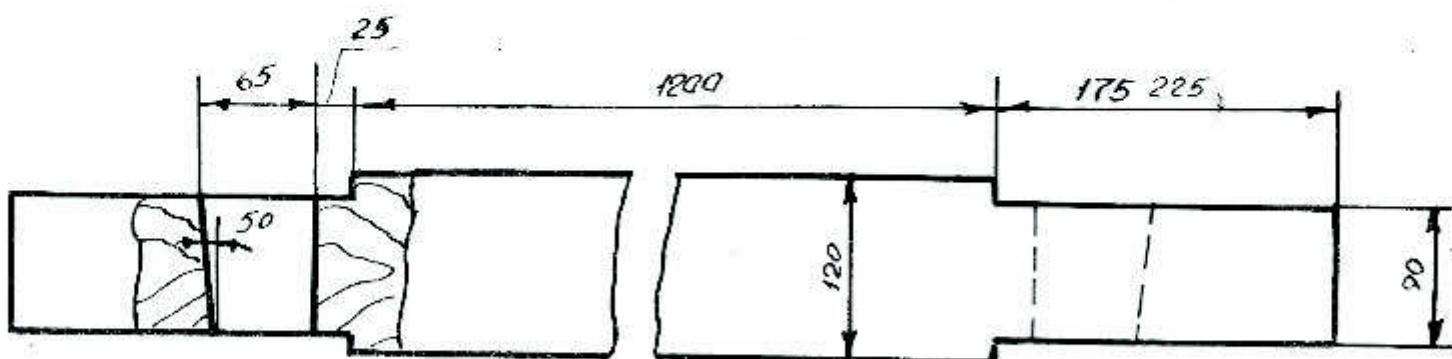

3

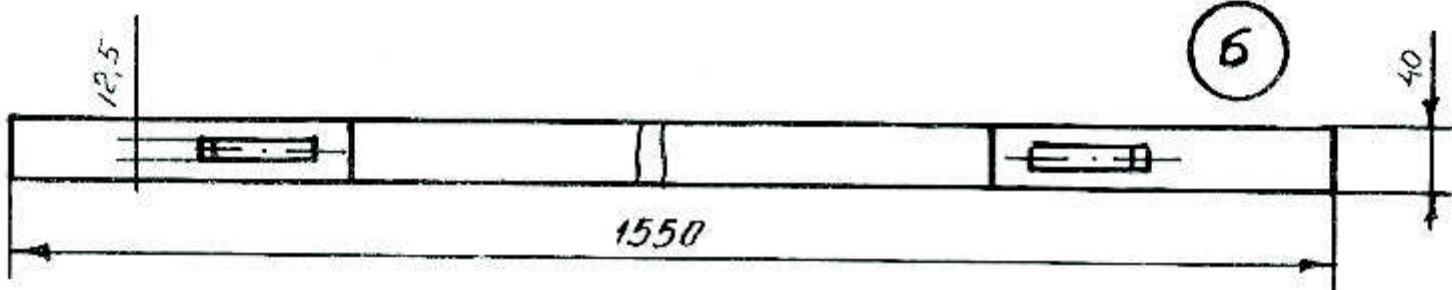

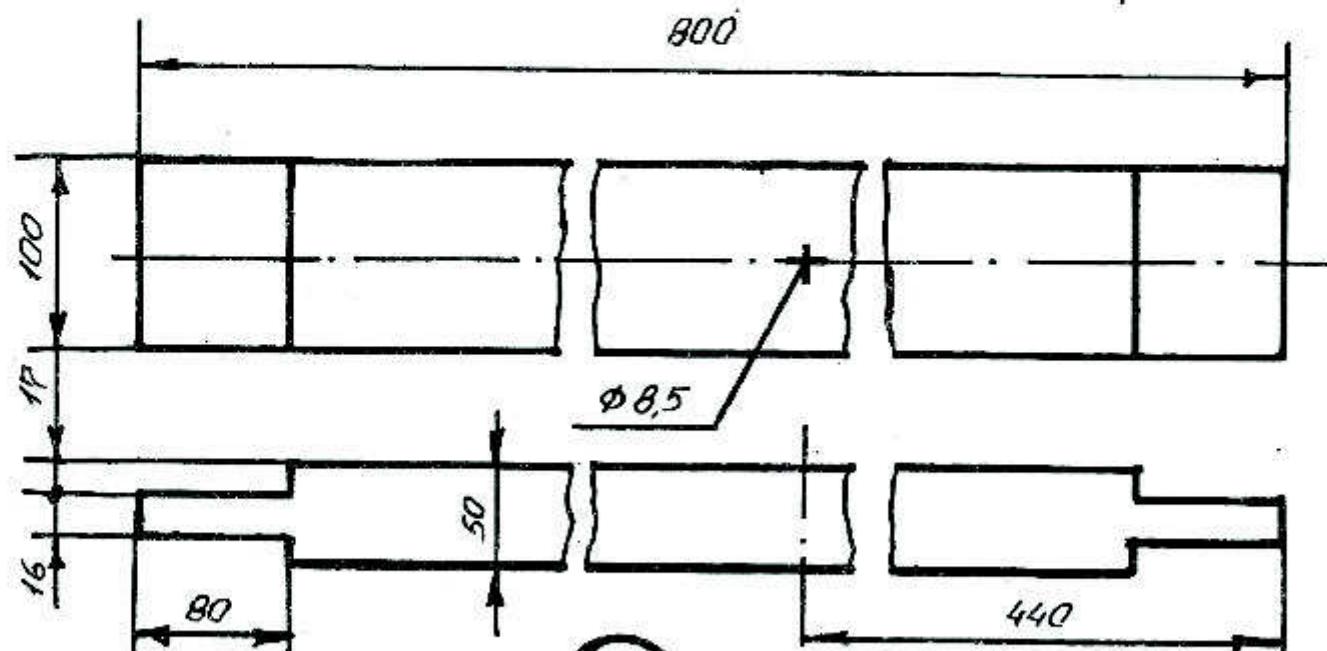
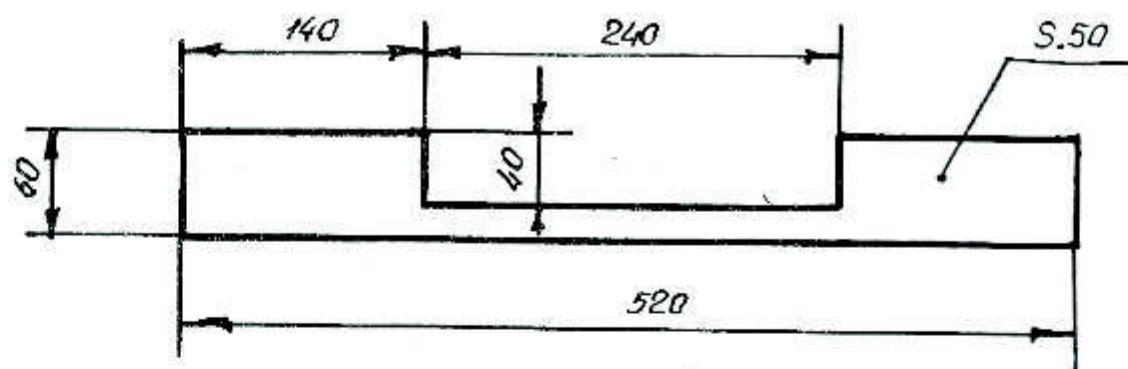
19

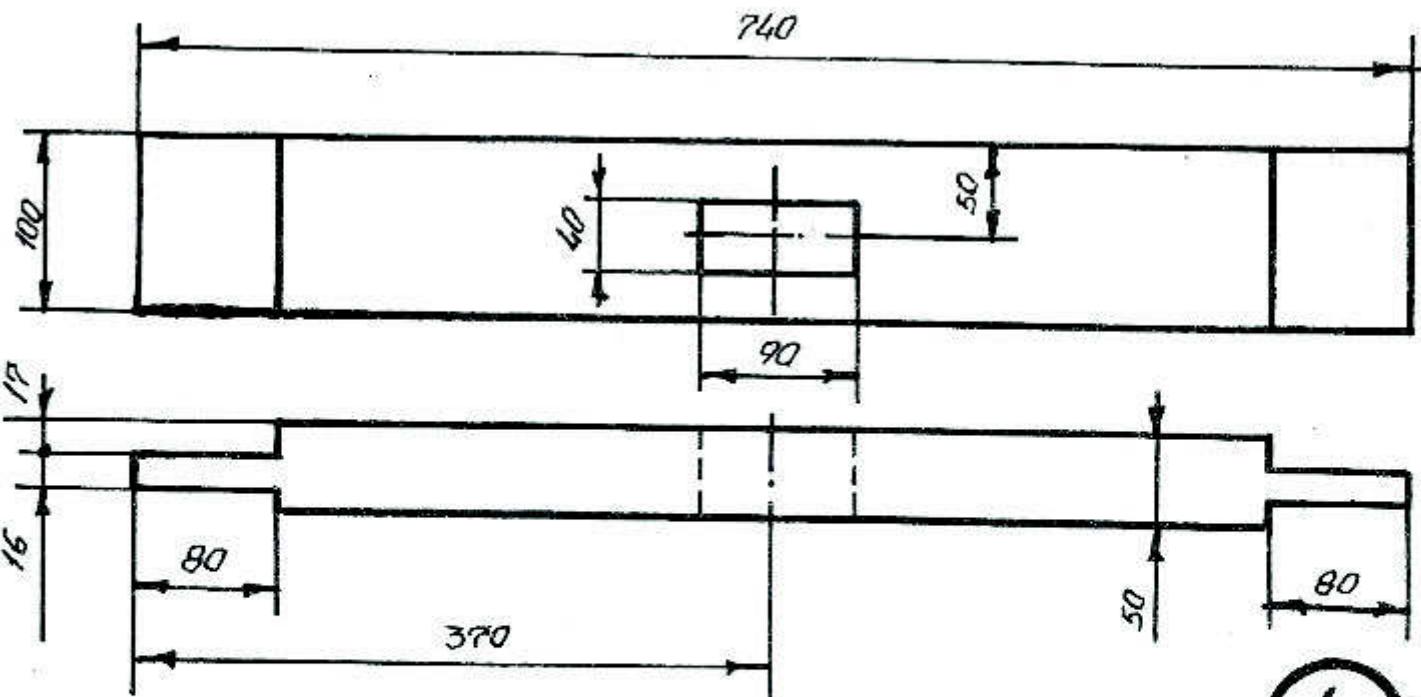
12

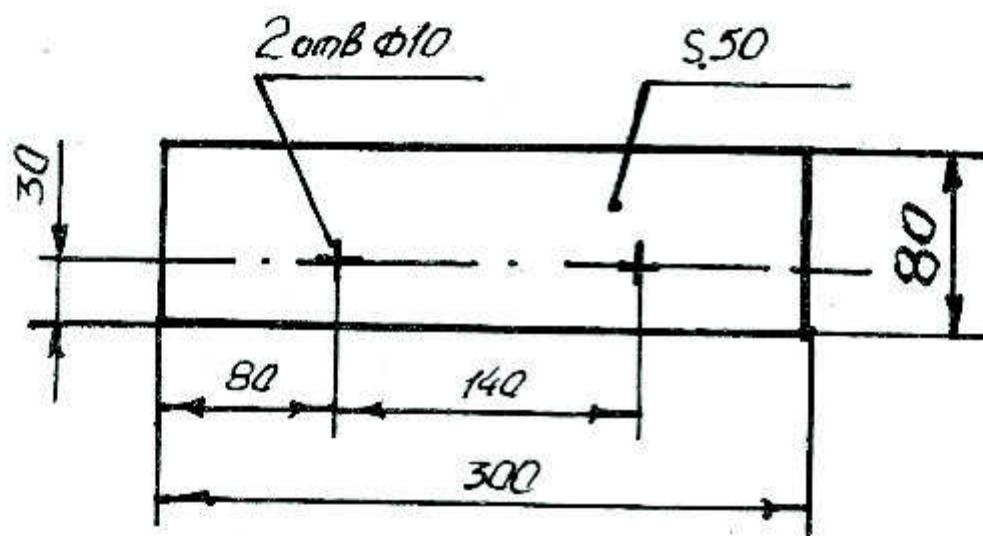
15

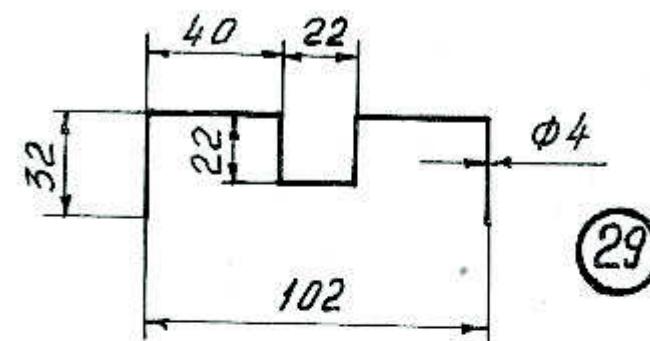
17

(4)

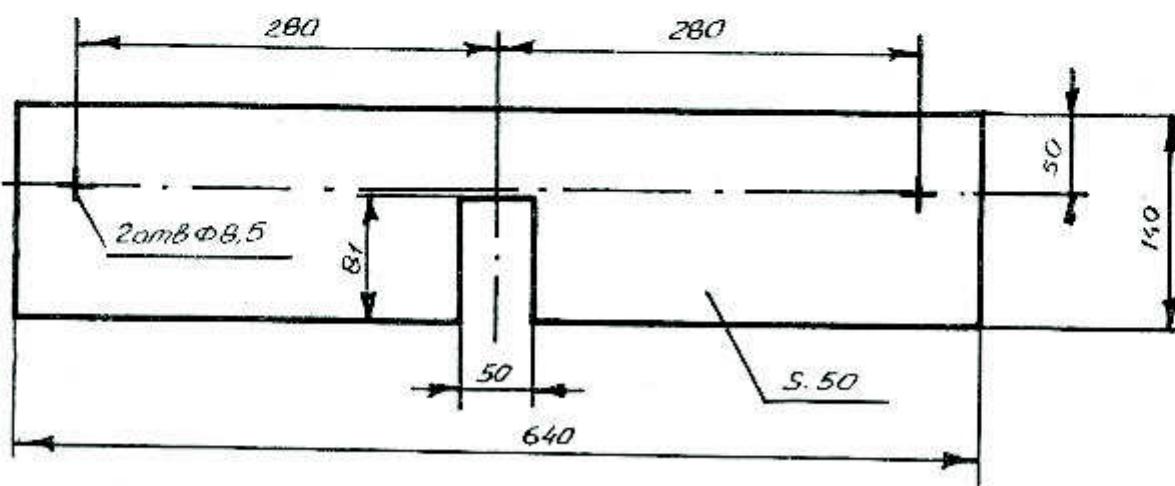

(16)

(29)

Розміри по осі фрому

(18)

Таблиця 1

N	Назва	Розміри заготовок, мм	Матеріал	К-ть
1	СУПОРТ	-	-	1
1.1	Рейка супорта	40×50×250	дуб	2
1.2	Верх супорта	10×250×282	фіанера	1
1.3	Шуруп	4×40		20
2	Поперечина	30×80×520	сосна	5
3	Поперечина столя	50×80×250	дуб	6
4	Стовпчик	50×100×740	дуб	4
5	КЛІН	12×50×250	драб	4
6	Стягач	40×120×1600	дуб	2
7	Рейка контролльна	30×60×1500	сосна	1
8	Підпорка рейки	80×100×200	сосна	1
9	Брус щита	80×200×1620	бук, дуб	1
10	Брус щита	80×160×1620	бук, дуб	1
11	Рейка щита	30×100×1620	сосна	1
12	Рейка щита	50×100×1620	сосна	1
13	КЛІН	50×50×250	драб	2
14	КЛІН	30×50×250	драб	3
15	Накладка	50×60×520	дуб	1
16	Поличка	50×80×320	дуб	1
17	Стовпчик	50×100×800	дуб	2
18	Брус	50×140×640	дуб	1
19	Палець	50×50×80	дуб, драб	2
20	Полоса	2×40×520	сталь	2
21	Болт	M8×70	сталь	2
22	Болт	M80×140	сталь	1
23	Болт	M10×135	сталь	10
24	Гайка	M8	сталь	3
25	Гайка	M10	сталь	11
26	Шайба	8	сталь	6
27	Шайба	10	сталь	22
28	Болт	M10×180	сталь	1
29	Скоба	Ф4; L-210	сталь	1

ЗАКРІПЛЕННЯ ДОВГОЇ ДОШКИ НА ШИРИНУ ДЛЯ РІЗАННЯ ВЗДОВЖ ВОЛОКОН

Дошку кладемо на верстат і додатковий стояк. Один кінець закріплюємо клинами на стояку, другий виступає приблизно на 0,8 м поза верстат. Дошку до верстата закріпляємо струбциною і ріжемо виступаючу частину. Коли прорізали до верстата, відкручуємо струбчину, посуваемо стояк з дошкою вперед на потрібну віддалі і продовжуємо різати пилкою. Верстат весь час стоїть нерухомо, пересуваємо стояк.

ЗАКРІПЛЕННЯ КОРОТКОЇ ДОШКИ У ВЕРТИКАЛЬНОМУ ПОЛОЖЕННІ

Цю операцію виконуємо на верстаті без супорта. Витягаємо рейки 7 і 12 з клинової щілини. Вставляємо дошку вертикально в щілину впритул до бру-

ка 9. Між бруском 10 і дошкою вбиваємо клини. Верх дошки закріплений. Залишилося закріпити низ. Рейку 7 пересуваємо впритул до стовпчиків під бруском 10. Рейку 12 закладаємо вниз верстата впритул до стовпчиків під бруском 9. Залишається вбити клини між дошкою і рейкою 7. Тепер бачимо, що клиновий верстат дає можливість зручно закріпляти предмети на всі потрібні для обробки способи.

Швейна машина стала необхідним предметом у кожній сім'ї. Другою корисною річчю повинен стати столярний верстат. Я радію, що в якісь мірі допоміг у цій справі. Не сумнівайтесь, зробити такий верстат дуже легко.

Рейку 7, розміри якої $30 \times 60 \times 1500$ міліметрів застосовуємо для контролю при струганні.

У таблиці I поміщено назву, розміри заготовок, деталей і їх кількість, що необхідні при виготовленні верстата.

П. КАРП'ЯК.
м. Львів

«Секрети» роздільної дошки

Я був зацікавлений і задоволений публікацією в одному з журналів, де один з моїх колег поділився досвідом ущільнення прилягання дошки до стінок і dna вулика. Скористався його порадою і тепер оббиваю її гумовою трубкою (10—15 міліметрів), розрізаною наполовину.

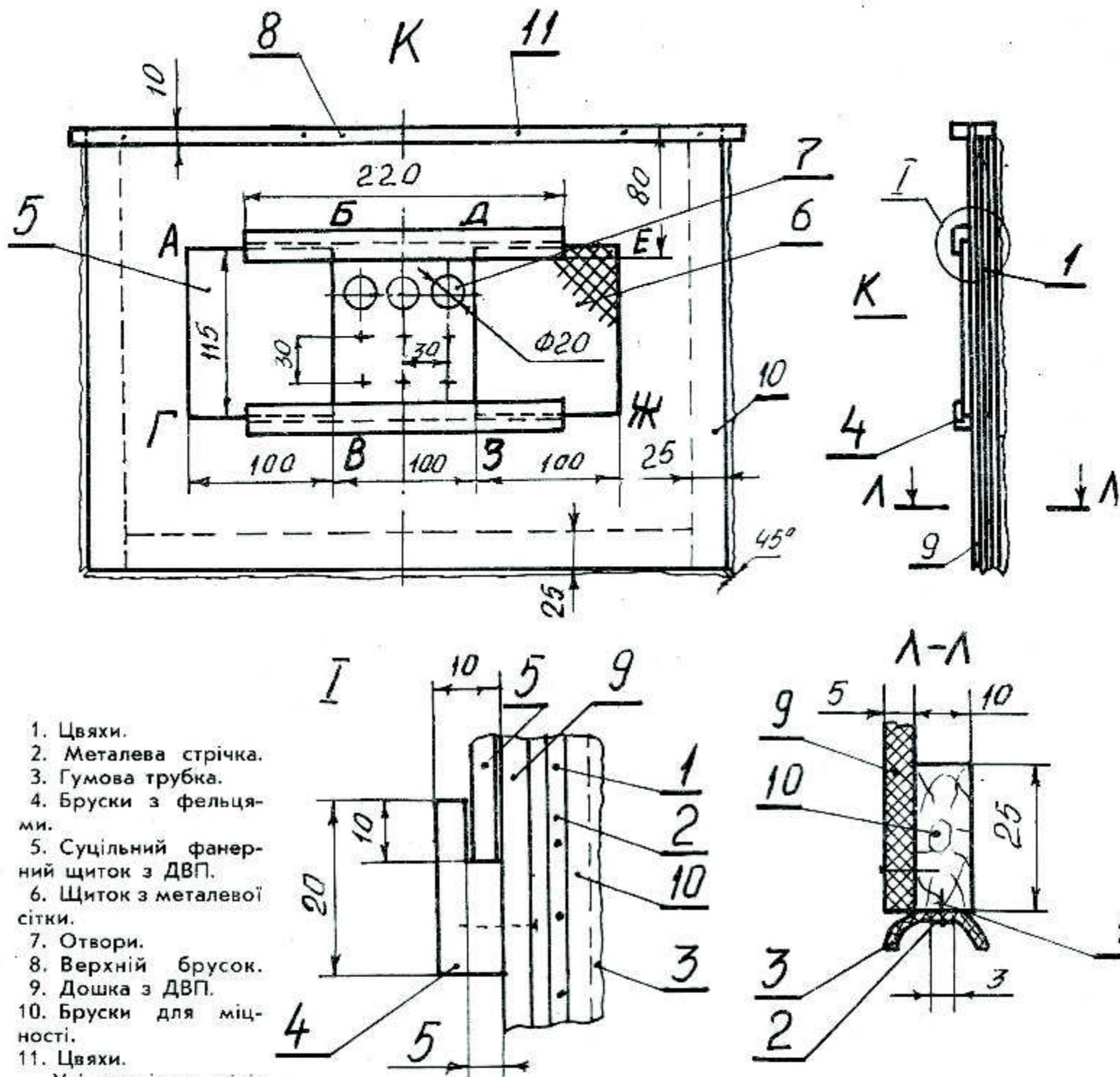
Щодо діафрагми, то я її дещо удосконалив. Виготовляю її з ДВП, товщина якої 3—5 міліметрів, або ж із фанери такої товщини. Розмір дошки 9 (див. рисунок), випилюю по ширині на 1 сантиметр менше, аніж віддалі між передньою і задньою стінкою вулика. Цей один сантиметр буде нарощений трубкою 3. Висота дошки буде на 0,5 сантиметра більшою від глибини вулика.

Зверху до дошки 9 з однієї сторони прибиваю цвяхами 11 бруск 8 тов-

щиною 1 сантиметр, котрий довший від ширини дошки на три сантиметри (розмір дошки + 1 сантиметр + 2 сантиметри на плечики). Таким чином після прибивання верхнього бруска 3 роздільна дошка вже не буде діставати до dna вулика на 0,5 сантиметра.

З протилежної сторони до дошки, по контуру, окрім верхнього бруска 8, прибиваю бруски 10 ширину 25 і товщиною 10 міліметрів. Опісля по периметру дошки кріпиться декількома маленькими цвяхами гумова трубка 3 діаметром 15—20 міліметрів, розрізана вздовж наполовину. Її припасовують зовнішньою стороною до бруска 10, а середньою — назовні.

Трубку на кутах дошки обрізають під кутом 45° (див. рис.) Якщо цього не зробити і оббити суцільною гумо-

вою трубкою, то кути вийдуть заокруглені, із-за чого порушиться щільність прилягання. Зверху гуму оббиваю металевою стрічкою 2 із консервної банки шириною 3 міліметри цвяхами 1. З власної практики знаю, що без цієї стрічки трубка обривається.

Відступивши від верхнього бруска, (див. уважно рисунок і розміри) по середині діафрагми на площині БДЗВ просвердлюю 6—9 отворів 7 діаметром 20 міліметрів на віддалі 10 міліметрів один від одного. Ця площа може бути повністю або частково за-

крита суцільним фанерним щитком 5 АБВГ (при утриманні двох сімей в одному вулику), або перекрита щитком 6 ДЕЖЗ із металевої сітки з клітинами до 3 міліметрів (для спільногого обігріву взимку), або бути відкритою, як на даному рисунку, при об'єднанні сімей.

У брусках 4 січенням 20×10 міліметрів роблю фальці ширину 10 і 5 міліметрів, у яких щитки 5 і 6 повільно можна пересувати в потрібному напрямку. Обидва бруски щільно прибиті до дошки 9.

Сподіваюсь, що це нескладне удосконалення діафрагми принесе пасічникам немалу вигоду.

З. МАСЛО,
смт. Кожанка Київської області

У музеї Яна Дзержона

Пасічники-галичани старшого покоління пам'ятають, що досить часто вертикальні вулики (слов'янські) в нашому краї називали «діжон». Думаю, що це з поваги до великого польського вченого пасічника Яна Дзержона. Я особисто пам'ятаю, як мій батько дуже часто вживав саме цю назву.

А нещодавно мені пощастило побувати на батьківщині цього великого, світової слави, пасічника, відвідати музей.

Підходимо з колегою п. Любомиром Литвинцем до музею і відразу оволодіває нами неабияке подивування. Зліва від входу, на підвищенні, бачимо не менше десяти «фігурних» вуликів в постатах святих та патронів бджолярства.

І далі, піднімаючись по сходах на другий поверх, на кожному кроці не покидає нас захоплення. Особливо вражают пам'ятки давнього бджолярства, показані через традиції. На перший план висунуто саме показ традицій пасічництва за допомогою експонатів з неповторними ознаками, характеристиками. Працівники музею пояснюють те ще й тим, що пам'ятки пасічництва з часів минулих є доступні відвідувачам музею рідко, а з сучасним бджолярством можна зустрітися набагато частіше. Експонати поділені на розділи, які відповідають хронологічно певним критеріям. Пам'ятки з старовинних часів показані через ілюстрацію зацікавлення людини бджолами. Це є приклади наскельних мамонтів з кам'яної епохи та зображення бджіл на предметах з часів від 2 тисячі років до нашої ери, до 3 віку перед ерою в рамках культур егейської та елінської.

Бортництво, як історичний період розвитку польського бджільництва, проілюстровано через одранську борті з початку десятого століття. Далі бджолярство показане через вертикальні вулики з XVII—XIX століття, а також різьблені вулики в антропологічних формах. Крім того виставлені різні типи солом'яних вуликів з XIX—XX століття, які вживалися одночасно з вертикальними та шухлядними вуликами. Пасічницький реманент та пристосіння виставлені в окремому залі, щоб легше було зрозуміти історію їх винайдену та застосування. Ксьондзу доктору Яну Дзержону присвячений окремий розділ експозиції. Це вулики «дзержоні», портрети, дипломи, медалі та відзнаки, архіви та книжки. Тексти пояснюють його роль і значення для бджолярства. В екс-

позиції «Сучасне пасічництво» виставлені вулики, вживані зараз.

М. Рудковський,
кор. «УП».

Від редакції. Шановні пасічники!

У місті Києві на території УкрНДІ бджільництва ім. П. Прокоповича створюється музей бджільництва під відкритим небом. Просимо, у кого є старовинні колоди, дуплянки, вулики і різні пристрої з нашої минувшини, а також оригінальні сучасні, і хто може їх подарувати музею, повідомити редакцію «Українського пасічника».

І таке буває...

Бджільництвом я займаюсь понад 40 років. А ось з фактом, про який хочу розповісти, зустрівся вперше. В одній з сімей, яких привіз додому після закінчення взятку в лісі в кінці червня, я знайшов багато зрілих маточників. Чотири, на мій погляд найкращі, я вирізав і вставив у клітчуку Титова, решту маточників знищив.

Яке ж було мое здивування, коли побачив, що дві матки з 4-х залишених вже вийшли, а дві інші — ні. Коли ж обережно відкрив ці маточники, то побачив «хвости» маток.

Допоміг обережно вибрратися маткам з неволі і все ж мене гнітила думка чи не пошкоджено крила маток при цій операції. Довго я думав над тим, як це могло статись. Мені і раніше доводилося зустрічати в закритих маточниках живу або мертву бджолу. А щоб матку? Цього не зустрічав.

Я думаю, що це сталося тому, що до зрілі матки не мали можливості вилетіти з роєм по виході з маточників при перевезенні, а може через погоду почали ховатися одна від одної. А найкращою схованкою були порожні маточники. Ну, а бджоли, очевидно для більшої гарантії, ще й закрили маточники. Мені здається, що це питання цікавить багатьох бджолярів. І ще хочеться застерегти пасічників, особливо початківців, щоб вони не дуже довіряли зрілим маточникам, які використовуються при організації відводоків або заміні старих маток. Адже понадійся на такий маточник, про який я пишу, і ваші плани по організації відводоків можуть зірватися, або будуть перенесені на інший строк, що не в інтересах бджоляра.

М. СЕЛЕДЕНЬ.
с. Туличів Чернігівської обл.

Апітерапія і бджільництво

Давно відомо, що натуральний бджолиний мед є не тільки висококалорійним продуктом харчування, але й цінним лікувальним засобом. Він застосовується в народній і науковій медицині при захворюваннях печінки, серцево-судинної системи, катарах, хворобах шкіри і виразках, кровотворних органів та багатьох інших. Лікувальні властивості мають й інші продукти бджільництва — зокрема прополіс, квітковий пилок, бджолине маточне молочко, отрута.

Цінним посібником для багатьох громадян, медичних працівників, хіміків, біохіміків, спеціалістів бджільництва, наукових працівників, бджолярів-любителів буде наукова праця великої групи вчених і практиків «Апітерапія і бджільництво», видана Українською дослідною станцією бджільництва імені П. І. Прокоповича — філіалом Українського науково-дослідного і технологічного інституту бджільництва — наприкінці 1991 року в Гадячі.

До книги ввійшли матеріали по вивченю продуктів бджільництва, їх харчових і лікувальних цінностей, узагальнені наукові і практичні зведення, нагромаджені в нашій країні і за кордоном науковими медичними установами, лікарями-апітерапевтами, біологами, хіміками, пасічниками по застосуванню продуктів бджільництва в лікувальній практиці.

Редакційна колегія наукової книги: А. І. Черкасова — кандидат біологічних наук (відповідальний редактор), В. М. Панасенко — кандидат біологічних наук, В. І. Максименко — кандидат медичних наук, Б. М. Орлов — доктор біологічних наук, В. А. Філіпов — доктор медичних наук, І. О. Дудов, І. О. Прохода.

Інтерес викликає стаття про нові лікувально-профілактичні харчові продукти на основі бджолиного меду з лікувальними добавками, зокрема настойки лимонника, арапії, екстракту елеутерокока рідкого, чебреця рідкого та інші.

Значне місце в книзі відведено лікувальним властивостям такого бджолиного продукту, як прополіс. Кандидати медичних наук А. Я. Джаримов, Б. А. Яриш, Н. В. Іванова визначили, що використання прополісу в хворих виразкою шлунку і дванадцятипалої кишки викликає позитивний ефект. Спиртовий екстракт прополісу на молоці можна рекомендувати в терапії виразкової хвороби як один із засобів патогенетичного лікування.

Багато нині розмов про лікувальні властивості квіткового пилку рослин. У науковій праці «Апітерапія і бджільництво» чимало матеріалу присвячено досліду хімічного складу квіткового пилку рослин, зібраних бджолами. Наявність у пилку майже всіх есенціальних амінокислот, навіть без врахування інших біологічно активних речовин його складу, дозволяють розцінювати цей продукт бджільництва корисним для організму людини.

Вчені прийшли до висновку, що динаміка змін концентрації амінокислот у білку квіткового пилку не залежить від виду рослин, а від методу і якості його консервування і тривалості зберігання. На основі даних аналізу біохімічних показників вони рекомендують застосовувати пилок як профілактичний засіб, особливо жителям найбільш екологічно забруднених регіонів.

Для пасічників-любителів інтерес викликає стаття «Вплив відбору пилку на розвиток і продуктивність сімей бджіл». Квітковий пилок — це цінне джерело білкового корму для бджіл і сировина для фармацевтичної промисловості. Всього до складу пилку входить близько 250 сполук. Досліди, проведенні вітчизняними і зарубіжними вченими, показали, що квітковий пилок дає добрий ефект при недокрів'ї, нервових і психічних розладах, при порушенні діяльності ендокринної системи і попереджує крововилив.

Пасічників завжди цікавить питання: чи впливає відбір пилку на розвиток і про-

дуктивність сімей бджіл? Висновок такий: відбір пилку знижує медопродуктивність на 6,5—13,4 відсотка, але при цьому появляється можливість збільшити рентабельність пасік у середньому на 33 відсотки за рахунок реалізації пилку.

Чимало статей у книзі відведено такому продукту бджільництва, як бджолина отрута. Ми знаходимо відповіді на питання про способи визначення біологічної активності бджолиної отрути, її одержання, застосування цього продукту в комплексному лікуванні хворих ревматоїдним артритом. Дається також висновок, що відбір отрути не дуже впливає на вирощування розплоду і силу бджолиних сімей, але знижує медозбір на 10—27 відсотків.

Книгу «Апітерапія і бджільництво» сміливо можна назвати збірником наукових матеріалів по застосуванню продуктів бджільництва в лікувальній практиці. Бджілка — маленька комаха, а як багато вона дає для людини!

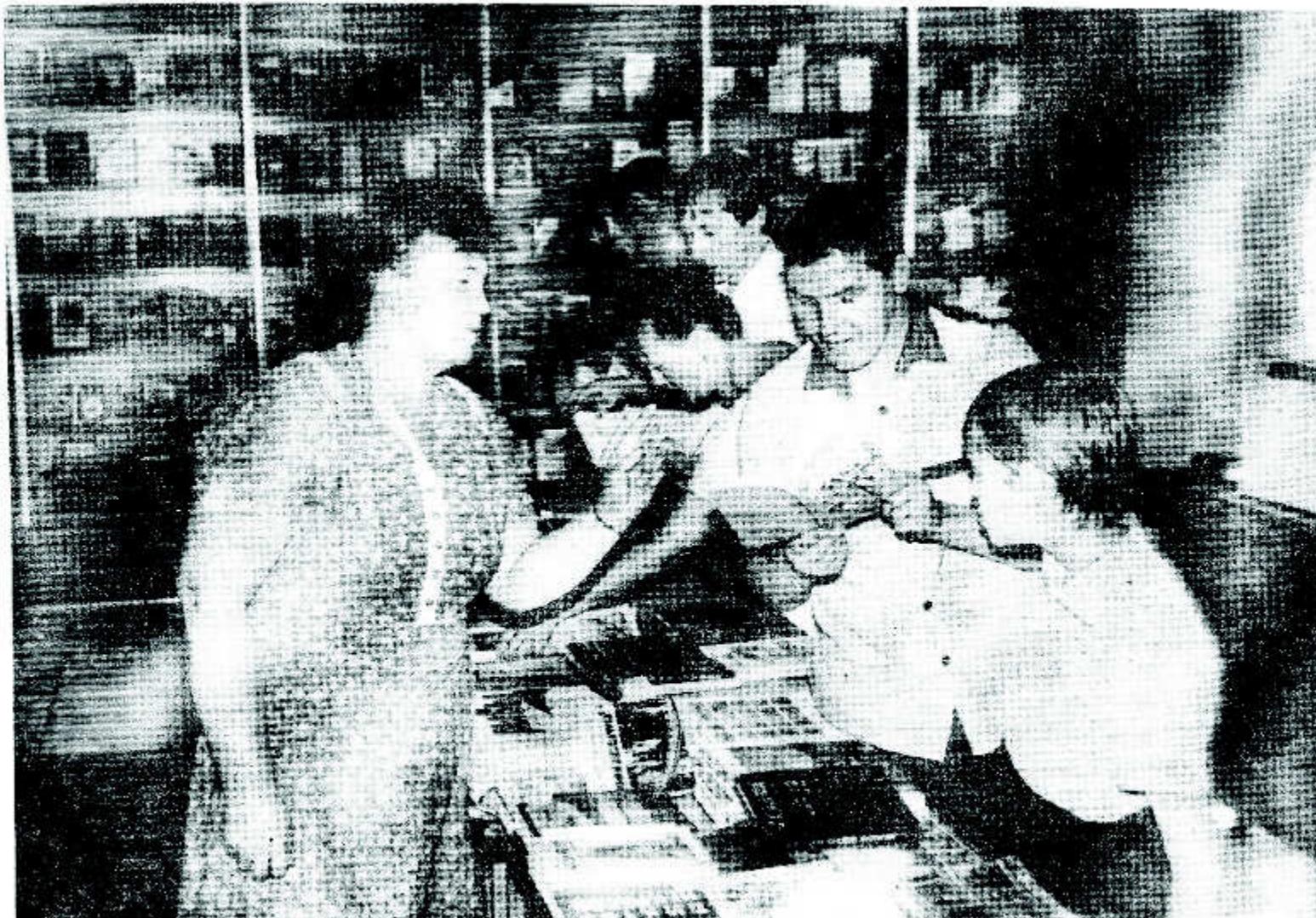
— З давнини продукти бджільництва,— говорить відповідальний редактор редакційної колегії книги директор Української дослідної станції бджільництва, кандидат біологічних наук А. І. Черкасова,— задовольняли харчові, лікувальні, косметичні й інші потреби людини. Та чи всі можливості цього цінного продукту вивчені, чи всі застосовуються на практиці? Мабуть, ні. Це видно й з книги «Апітерапія і бджільництво». На жаль, вона вийшла невеликим тиражем, усього чотири тисячі примірників. У книжкових магазинах її не знайти. Книгу можна придбати тільки в Гадячі, безпосередньо на станції бджільництва. Ціна книги договірна. Хочеться, щоб потрапила вона до рук фахівців, принесла користь людям.

А. ПАНАСЕНКО,
пасічник-любитель,
заслужений журналіст України
м. Гадяч Полтавської обл.

У Запоріжжі кілька років тому відкрився магазин «Сільгоспкнига», який здобув широку популярність у читачів. Послугами магазину користуються пасічники, кролівники, садівники тощо.

Вільний доступ, правильне розміщення книг в алфавітному порядку у відділах та підвідділах дає можливість покупцям швидко відшукати потрібне видання.

Фото Я. Гулкевича.

МАТЕРІАЛЬНО ПІДТРИМУЮТЬ ЖУРНАЛ «УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК»

Львівське міське товариство пасічників — 2000 крб.,

Пустомитівське районне товариство Львівської області — 7000 крб.,

Сокальське районне товариство Львівської області — 2000 крб.,

Вінницьке обласне товариство — 1500 крб.,

Полтавське районне товариство — 1000 крб.,

Лебединське районне товариство Сумської області — 500 крб.,

Золочівське районне товариство Львівської області — 500 крб.,

Городоцьке районне товариство Львівської області — 270 крб.,

Рожнятівське районне товариство Івано-Франківської обл. — 1185 крб.,

Теребовлянське міське товариство Тернопільської області — 500 крб.

Пасічники Івано-Франківської міської спілки бджолярів:

Паливода — 100 крб., Луканюк — 100 крб., Рудковський — 50 крб., Стасюк — 30 крб., Іванус — 25 крб., Шевчук — 25 крб., Косяков — 25 крб., Гладка — 24 крб., Лущак — 20 крб., Бабенко — 20 крб., Паркулаб — 15 крб., Данильченко — 10 крб., Синюк — 10 крб., Першиков — 10 крб., Осадців — 10 крб., Перхулин — 10 крб., Деренько — 10 крб., Літенко — 10 крб., Слободян — 10 крб., Колотило — 10 крб., Мельников — 10 крб., Когутяк — 10 крб., Маслій — 10 крб., Ерстенюк — 10 крб., Лучків — 10 крб., Василик — 10 крб., Трач — 10 крб., Ревчук — 10 крб., Бялик — 10 крб., Коваль — 10 крб., Скиба — 10 крб., Слободян — 10 крб., Ігнатюк — 5 крб., Боднар — 5 крб., Калиновський — 5 крб., Парипа — 5 крб.

П. З. Запаренко, вчитель-пенсіонер з Пустомитівщини — 680 крб., завідуючий кафедрою технології виробництва бджолопродукції Академії наук сільського господарства України Поліщук В. П. — 146 крб., Муквич Н. В. — головний зоотехнік виробничого об'єднання «Укрбджолпром» — 140 крб., Чорній В. Я. з Пустомит Львівської обл. — 40 крб., Приймак М. М. з села Корчин Радехівського району Львівської області — 20 крб., Нечипор С. Ф. з села Волиця Жовківського району Львівської обл. — 15 крб., Немченко В. М. з м. Харкова — 10 крб. Кравців В. І. м. Львів — 187 крб., Наконечний Е. М. з с. Буків Рожнятівського району Івано-Франківської області — 25 крб., Гавука Г. М. з с. Рожнів Косівського району Івано-Франківської області — 10 крб., Бабчук з с. Старуна Богородчанського району Івано-Франківської області — 15 крб.

Івано-Франківська область: Бучко Я. П. м. Надвірна — 10 крб., Гірак Н. Я. м. Тлумач — 10 крб., Довганюк М. В. м. Коломия — 10 крб., Кабін Р. В. м. Косів — 10 крб., Калинка І. І. м. Городенка — 25 крб., Косяков М. Н. м. Ів.-Франківськ — 10 крб., Оленчук П. М. м. Тисмениця — 50 крб., Подобаний І. Ф. м. Рожнятів — 20 крб., Першиков В. А. м. Ів.-Франківськ — 10 крб., Попелюжний Р. М. м. Ів.-Франківськ — 25 крб.

ОФІРУВАЛИ УЧАСНИКИ ЗВІТНО-ВИБОРНОТ КОНФЕРЕНЦІЇ
ОБЛАСНОЇ РАДИ ТОВАРИСТВА БДЖОЛЯРІВ-ЛЮБІТЕЛІВ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛ.
ВСЬОГО 1185 КРБ.

Герула В. Д. — 25 крб., Велетчук — Т. Й. — 10 крб., Оленчук П. М. — 25 крб., Бартошин Н. Ф. — 50 крб., Косенко І. М. — 30 крб., Бевзо М. В. — 30 крб., Паркулаб Б. М. — 10 крб., Сем'янів Й. С. — 25 крб., Стрілець Я. М. — 25 крб., Одарко С. А. — 25 крб., Шуплай В. І. — 25 крб., Дутчак М. В. — 25 крб., Кабін Р. В. — 25 крб., Паньків М. С. — 25 крб., Подобаний Й. Ф. — 20 крб., Шевага М. І. — 60 крб., Кликало Б. В. — 100 крб., Шевчук М. Ю. — 100 крб., Бідюк М. І. — 50 крб., Микитин І. В. — 50 крб., Гошевський В. І. — 50 крб., Мазур Г. І. — 50 крб., Хоміцький С. І. — 50 крб., Дрогомирецький П. В. — 50 крб., Лошак Д. В. — 50 крб., Тихий В. Я. — 50 крб., Голінкевич Л. С. — 100 крб., Андрійчук І. Д. — 25 крб., Кулик І. В. — 25 крб.

Від редакції. Як ви зауважили, списки офіродавців з Івано-Франківщини ми подали без ініціалів. Але це не вина редакції. Тому просимо в подальшому подавати прізвища, вказуючи ім'я та по-батькові.

Висловлюємо щиру подяку всім, хто турбується про існування журналу «Український пасічник».

УКРАЇНСЬКИЙ ПАСІЧНИК

№ 5 (травень) 1992 р.

Щомісячний науково-виробничий, інформаційний масовий галузевий орган Української Спілки Пасічників і інституту бджільництва імені П. І. Прокоповича Української Аграрної Академії наук.

Відроджений у травні 1991 року.

Головний редактор
М. Д. Осташевський.

Редакційна колегія:

І. Г. Багрій — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

Л. І. Боднарчук — директор Українського науково-дослідного і технологічного інституту бджільництва.

В. М. Болкот — член Ради Української Спілки Пасічників.

С. Ф. Вербовецький — член Ради Української Спілки Пасічників.

В. А. Гайдар — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

В. Я. Горчин — заступник голови Ради Української Спілки Пасічників.

І. К. Давиденко — завідуючий відділом УНДТІ бджільництва.

М. П. Дейнека — член Ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор.

О. Г. Довгалюк — голова ради Львівського обласного товариства пасічників-аматорів.

В. П. Пилипенко — працівник УНДТІ бджільництва.

В. П. Поліщук — завідуючий кафедрою технології виробництва бджолопродукції Української сільськогосподарської академії.

Б. В. Рудка — член Тернопільського міського товариства бджолярів-аматорів.

М. А. Рудковський — член Ради Української Спілки Пасічників, пасічник-аматор.

М. П. Сегін — начальник управління сільського господарства і продовольства Львівського облвиконкому.

Я. А. Сидоровський — директор ВО «Львів-бджолопром».

М. М. Фенчак — заступник головного редактора.

І. М. Шеленгович — відповідальний секретар.

І. В. Шлодарунок — старший зоотехнік Тернопільської бджолоконтори, голова Бучацького районного товариства пасічників-аматорів.

Літредактор-коректор Л. М. Корінченко.
Художній редактор Я. О. Лозинська.
Технічний редактор С. П. Занько.

ЗМІСТ

Теорія, практика, досвід

М. Осташевський. Існували, існуємо, маємо існувати

1

В. Топчай, В. Пилипенко. Виведення бджолиних маток

4

В. Гайдар. Удосконалення племінних якостей на Луганському бджолорозпліднику

8

В. Болкот. Збирання пилку з використанням різних пилковловлювачів

11

П. Шинда. Знову про сім'ю трутівку

12

В. Фірак. Як зберегти бджіл у теплиці

13

Вісті з краю

14

М. Стряпча. А пасічництву — бути!

15

Б. Рудка. Місто Скала-Подільськ Тернопільської області

16

Г. Цехмістренко. З редакційної пошти

16

Р. Попілевич. З польського досвіду

17

На службі пасічництва

18

Л. Середа. Добрий слід на землі

18

О. Юрчук. «Повірмо і візродиться...»

19

Пасічник майструє

19

І. Карп'як. Столлярний клиновий верстат

20

З. Масло. «Секрети» роздільної дошки

28

М. Рудковський. У музеї Яна Дзержона

29

Апітерапія, народна медицина

29

А. Панасенко. Апітерапія і бджільництво

30

Матеріально підтримують журнал «Український пасічник»

32

Здано до набору 2.03.92. Підписано до друку 20.04.92. Формат 70×100^{1/16}. Друк офсетний. Папір друкарський № 2. Умовн. друк. арк. 2,6. Умовн. фарб. відб. 3,35. Обл. видавн. арк. 3,92. Тираж 16 000 прим. Замовлення 291-2. Ціна 2 крб. 80 к.

Передплатний індекс 74509.

Реєстраційне свідоцтво КП № 403

Адреса редакції:

МСП 290601, Львів, 700-річчя Львова, 63, к. 211.
Тел. 52-21-16.

Розрахунковий рахунок редакції:

000609506 МФО 325644,
Код 290002. Дирекція АКАПБ «Україна» Львів
Львівська книжкова фабрика «Атлас».
290005, Львів, Зелена, 20.

нр 67

Передплатна ціна 2 крб. 80 к.
Роздрібна — по домовленості

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ «УП»

У зв'язку з різким підвищенням цін редакція «УП» змушена розпочати нову передплату.

З 1 липня 1992 року припиняється доставка журналів передплатникам. Передплатна ціна на два квартали — 90 крб., на I квартал — 45 крб., на один місяць — 15 крб. Журнали для реалізації в роздріб з 1 липня поступати не будуть.

Просимо до 1 червня поновити передплату, щоб одержувати журнал з 1 липня.

Редакція «УП».

